

Faktojen puolella

Toimittajien näkemyksiä faktantarkistuksesta

Essi Helmi Helena Martevo

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta, Viestintä

Pro gradu -tutkielma

Maaliskuu, 2019

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Valtiotieteellinen tiedekunta			
Tekijä – Författare – Author			
Essi Helmi Helena Martevo			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Faktojen puolella – Toimittajien näkemyksiä faktantarkistuksesta			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Viestintä			
Työn laji – Arbetets art – Level		Aika – Datum – Month and year	
Pro gradu -tutkielma		Maaliskuu 2019	
		Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
		67 + 1	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Journalismi on muuttunut viime vuosien aikana muun muassa digitalisaation, resurssitilanteen muutoksen ja sosiaalisen median takia. Faktantarkistus on iso osa journalismia ja siksi on mahdollista olettaa, että myös faktantarkistus on muuttunut samalla. Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään, miten ja mitkä journalistisen alan muutokset ovat vaikuttaneet faktantarkistukseen ja mitä faktantarkistus merkitsee journalismissa. Aihe on tärkeä kartoittaa, koska toimittajien tekemä faktantarkistus on kaikkien nähtävillä ja voi vaikuttaa siihen miten journalististen sisältöjen kuluttajat näkevät maailman.</p> <p>Tutkielman teoreettinen tausta muodostuu journalistisen muutoksen teemojen kartoituksesta aikaisemman tutkimuksen avulla. Teoriaosuudessa käydään läpi tärkeimmät muutoksen tekijät eli resurssien muutos, digitalisoitumisen kautta mahdollistunut sosiaalisen median nousu ja portinvartijuuden muutos, valeutisten ja disinformaation tulo sekä journalismin etiikan merkitys. Lisäksi kappaleessa avataan faktantarkistuksen määritelmä sekä käsitellään aikaisempaa faktantarkistuksen tutkimusta.</p> <p>Tutkimuksen metodi on puolistrukturoitu haastattelututkimus. Tutkimusaineistona on kahdeksan suomalaisen toimittajan yksilöhaastattelut. Haastatelluista toimittajista seitsemän edustaa Suomen suurimpia mediataloja (YLE, Sanoma, Alma) ja yksi on freelance-toimittaja. Seitsemän haastatelluista on aikaisemmin osallistunut erityiseen faktantarkistusprojektiin ja yksi on erikoistunut faktantarkistukseen työnsä kautta. Erityinen tuntemus faktantarkistuksesta nähtiin tärkeäksi ominaisuudeksi haastatelluille toimittajille, jotta he pystyivät keskustelemaan faktantarkistuksesta mahdollisimman laajasti. Tutkielmassa kuitenkin käsitellään enimmäkseen toimittajien jokapäiväiseen työhön liittyvää faktantarkistusta.</p> <p>Haastatteluissa kävi ilmi, että faktantarkistuksesta on alettu puhumaan enemmän toimituksissa ja toimittajien mielestä faktantarkistus on noussut niin sanotusti ilmiöksi. Tähän ilmiöksi nousemiseen ja faktantarkistukseen ovat vaikuttaneet resurssit, sosiaalinen media ja portinvartijuuden muutos sekä disinformaatio eli samat teemat kuin journalismiin muutenkin. Resurssien tekemä muutos ei ole toimittajien mielestä kovin suuri vaan vaikka toimituksissa onkin kiire, faktantarkistus pitää aina tehdä hyvin. Sosiaalisen median ja digitalisoitumisen takia lukijoilla on enemmän mahdollisuuksia antaa toimittajille palautetta ja kommentoita sekä kritisoida heidän tekemiään valintoja. Disinformaation nousun myötä taas toimittajilla on yhä enemmän tarvetta pitää kiinni faktojen laadukkaasta tarkistamisesta. Toimittajat eivät kuitenkaan nähneet kilpailevansa vaihtoehtoisten medioiden kanssa vaan näkivät faktapitoisen journalismin tarjoamisen kilpailuetuna.</p> <p>Faktantarkistus on aina ollut suuri rooli journalismissa ja vaikka journalismi on muuttunut, faktantarkistuksen merkitys ei ole muuttunut. Faktantarkistus on toimittajille työn punainen lanka, jota noudatetaan kysymättä, vaikka siihen ei olekaan koskaan tehty tarkkoja sääntöjä. Faktantarkistus on osa toimittajien ammattietikkaa, joka on edelleen toimittajille tärkeimpiä työn arvoja. Korkeasta etiikasta kertoo myös se, että haastatellut toimittajat suhtautuivat reilusti journalismin alan muutoksiin ja siihen, että heitä haastetaan nykyään enemmän ja vaaditaan paljon, koska kaikki mikä tekee journalismista parempaa, on hyvä asia.</p> <p>Toimittajilla oli myös mietteitä faktantarkistuksen kehityksen suhteen ja heidän etiikasta kertoo se, että he olivat myös valmiita kehittämään prosessejaan. Toimittajat toivoivat faktantarkistuksen yhteisistä säännöistä ainakin keskustelua sekä faktantarkistusorganisaatiot osaksi jokapäiväistä toimitusta. Haastateltavat toivoivat myös, että faktantarkistus kehittyisi analyyttisempään suuntaan, jossa avattaisiin esimerkiksi enemmän väitteiden taustalla olevia agendoja niiden pelkän kumoamisen sijaan. Tähän he kuitenkin näkivät tarvitsevansa panosta myös esimiehiltä. Faktantarkistukseen panostaminen on kannattavaa, koska se on erinomainen tapa erottautua suoraskäisyydellä muista toimijoista. Lisäksi faktantarkistuksen kehittäminen palvelee myös kuluttajia, koska keskustelempampi tapa käsitellä asioita voi auttaa tulkitsemaan väitteitä paremmin eikä mustavalkoinen väitteiden tarkistaminen ole enää välttämättä tehokasta kenenkään kannalta. Faktoista on nykyään tullut mielipideasioita, jolloin ei pelkkien virheiden huomioiminen riitä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Faktantarkistus, journalistisen työn muutos, journalismin etiikka, sosiaalinen media, portinvartijuus, disinformaatio, valemediat, journalismin resurssit			

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuskysymykset	2
1.2. Tutkielman rakenne	3
2. Kirjallisuuskatsaus	4
2.1. Journalistisen työn muutos.....	4
2.2. Resurssit.....	5
2.3. Uudet portinvartijat ja sosiaalinen media	8
2.4. Valeutiset ja disinformaatio.....	11
2.5. Journalismin etiikka.....	14
2.6. Faktantarkistus.....	16
3. Tutkimusmenetelmä	21
3.1. Tutkimusmenetelmän haasteet	22
3.2. Haastateltavat.....	23
3.3. Analyysitapa.....	26
4. Analyysi	29
4.1. Faktantarkistuksen muutoksesta	29
4.1.1. Faktantarkistus on muodostunut ilmiöksi	30
4.1.2. Resurssit	34
4.1.3. Sosiaalinen media ja uudet sisällöntuottajat	36
4.1.4. Valeutiset ja disinformaatio	40
4.2. Faktantarkistuksen tekemisestä	43
4.2.1. Faktantarkistus toimittajan työssä	44
4.2.2. Faktantarkistuksen kehitys.....	47
4.3. Faktantarkistuksesta ja ammattietiikasta	51
4.3.1. Faktantarkistuksen merkitys toimittajille.....	51
4.3.2. Suhtautuminen journalismin kentän muutokseen.....	53
5. Johtopäätökset	58
Lähteet	63
Liitteet	68

1. Johdanto

Kun lehtien lukeminen yleistyi 1900-luvun alussa, jouduttiin yleisöä myös muistuttamaan siitä, ettei kaikkea printattua kannata välttämättä uskoa. Kun internet tuli osaksi arkeamme, samaa alettiin sanoa verkosta. Viime vuosien aikana tämä lausahdus on noussut ehkä merkittävämmäksi kuin koskaan. Meillä on mahdollista lukea uutisia, blogeja, sosiaalisen median postauksia, tutkimuksia ja arvosteluja enemmän kuin koskaan. Altistumme erilaiselle informaatiolle jatkuvasti ja voimme etsiä sitä myös itse muutaman klikkauksen avulla. Castells (2000) on kutsunut tätä aikakautta informaatioyhteiskunnaksi. Informaatioyhteiskunta on tehnyt meille paljon hyvää, mutta muutaman viimeisen vuoden aikana on tuntunut, että myös informaation kanssa on täytynyt olla varuillaan.

Vuonna 2016 maailmalla kohti, kun kiinteistömiljonääri Donald Trump valittiin Yhdysvaltojen presidentiksi. Trumpin vaalikampanjaa olivat leimanneet paitsi vihamielisyys, mutta myös epämääräiset ja jopa valheelliset väittämät, joille ei ole nähty loppua. Washington Postin mukaan¹ Trump on tehnyt keskimäärin yhdeksän väärää väittämää päivittäin. Suomalainen MV-media perustettiin vuonna 2014² ja se Johanna Vehkoon mukaan³ yhdistelee keskittyjä uutisia, rasismia, huuhaata ja salaliittoteorioita. Itsensä vastamediaksi julistaneen² MV-median julkaisemien juttujen todenperäisyyttä on ollut syytä kyseenalaistaa (ks. esim. Haasio, Ojaranta & Mattila 2017). Valheiden lisäksi julkaisua on kritisoitu sen luomasta vihapuheesta sekä toimittajien häiriköinnistä sen alusta lähtien, mutta silti tammikuussa 2016 MV-lehdellä oli 18 miljoonaa sivulatausta². Vaikuttaisi siis siltä, että faktojen merkitys maailmassa on jotenkin muuttunut.

---

¹ The Washington Post, Kelly Kessler & Nicole Lewis, 14.11.2017, https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2017/11/14/president-trump-has-made-1628-false-or-misleading-claims-over-298-days/?noredirect=on&utm_term=.c4aa7b346e24&wpisrc=nl_most&wpmm=1 Luettu 31.1.2019.

² Helsingin Sanomat, Tommi Nieminen, 18.2.2018. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005569875.html?fbclid=IwAR0kHeewcTH1VcMphZc1V0TTs83YCTlrEjFeTbMOsbVG0veC9CVCfVKIe70> Luettu 31.1.2019.

³ Yleisradio, Johanna Vehkoo, 23.3.2015, <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/03/23/valheenpaljastaja-utista-helppo-matkia> Luettu 29.1.2019.

Me kaikki teemme faktantarkistusta päivittäin. Joudumme jatkuvasti pohtimaan uskommeko uutisia, kuvia, kavereiden väittämiä tai vaikkapa mainoksia. Medianlukutaito on siis tärkeä oppi kaikille. Olemme kuitenkin lähtökohtaisesti valinnoissamme vastuussa vain itsellemme ja meidän faktamme eivät välttämättä leviä omaa kaveripiiriämme pidemmälle, vaikka kertoisimme niistä sosiaalisessa mediassakin. Mutta mitä ajattelevat faktantarkistuksesta sen ammattilaiset?

Toimittajille faktantarkistus on työtä. He joutuvat tekemään päätelmiä väitteistä jatkuvalla syötöllä ja heidän päätöksensä siitä, mikä on totta ja voi saada huomattavan suuren yleisön. Heidän valintansa vaikuttavat suuresti siis siihen, minkälaisen maailman me kuluttajat saamme nähdä. Siksi näin oleelliseksi selvittää, miten toimittajat näkevät faktantarkistuksen roolin ja mitä he ajattelevat sen muutoksista.

1.1. Tutkimuskysymykset

Tutkielmani taustana on ajatus, että toimittajien tekemän faktantarkistuksen on täytynyt muuttua jotenkin viime vuosien aikana. Faktantarkistus on osa journalistista työtä ja ainakin journalistinen työ on muuttunut viime vuosien aikana (ks. esim. Väliaverron 2009). Tutkimusten mukaan tähän muutokseen ovat vaikuttaneet muun muassa sosiaalinen media sekä vaihtoehtoiset uutislähteet ja lisää muutosta on vielä tulossa (Picard 2015, 2 & 5). Voisi siis kuvitella, että nämä asiat ovat vaikuttaneet myös itse toimittajien tekemään faktantarkistukseen. Tätä kannattaa tietysti kysyä toimittajilta itseltään, ja siksi valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelututkimuksen.

Näin ollen tutkimuskysymykseni ovat:

- Miten ja mitkä journalistisen alan muutokset ovat vaikuttaneet faktantarkistukseen?
- Mitä faktantarkistus merkitsee journalismissa?

1.2. Tutkielman rakenne

Tutkielmani alkaa teoriaosuudesta, jossa käsittelen aikaisempia tutkimuksia journalismin muutoksesta ja mitä niissä on puhuttu myös itse faktantarkistuksen muutoksesta. Käyn läpi journalistisen muutoksen suurimmat tekijät ja pyrin luomaan yhteyksiä faktantarkistukseen. Teoriaosuuteni tarkoituksena on määritelmien ja tekijöiden avaamisen lisäksi selventää, miksi toimittajien työn murroksen tutkimuksen lisäksi faktantarkistusta on kannattavaa tutkia. Monet muutoksen tekijät ovat kuitenkin suoraan yhteydessä faktantarkistuksen prosessiin.

Menetelmäosuudessa kerron miksi juuri haastattelututkimus on omaan tutkielmaani sopivin vaihtoehto. Valitsin tutkielmaan kahdeksan suomalaista toimittajaa, joista seitsemän oli töissä Suomen suurimmissa mediataloissa ja yksi oli freelancer-toimittaja, kattamaan mahdollisimman tasaisesti eri organisaatiot. Kaikki haastatellut toimittajat olivat myös tutustuneet erityisesti faktantarkistukseen erilaisten projektien tai oman työnsä kautta. Toivoin, että toimittajat pystyvät puhumaan faktantarkistuksesta mahdollisimman helposti ja laajasti, joten siksi halusin, että haastateltavat ovat tutustuneet faktantarkistukseen hyvin. Tutkimuksessani kuitenkin käsitellään jokapäiväiseen toimitukselliseen työhön liittyvää faktantarkistusta, eikä erityisiä faktantarkistusprojekteja, joskin nämäkin tulivat esille ajoittain haastatteluissa.

Analyysissä käyn läpi tärkeimmät teemat, jotka nousivat esille haastatteluissa. Peilaan näitä teemoja aikaisempaan tutkimukseen ja pohdin niiden yhteyksiä. Pyrin myös antamaan oman mielipiteeni vastauksien merkityksistä ja siitä miten ne sopivat omiin näkemyksiini sekä aikaisempiin tutkimuksiin. Lopun päätelmissä kertaan vielä tutkielmani tärkeimmät löydökset, muodostan niistä vastaukset tutkimuskysymyksiin sekä keskustelen niistä jatkotutkimusehdotuksien kera.

2. Kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsauksessani pyrin selventämään tutkimuskysymyksen taustoja aikaisemman tutkimuksen avulla. Tarkoitukseni ei ole niinkään listata faktantarkistuksen, journalistisen työn tai sen muutoksen teorioita tai määreitä vaan pikemminkin avata miksi faktantarkistuksen muutoksia journalistisessa työssä on kannattavaa nyt tutkia ja mitkä teemat liittyvät muutokseen. Aloitan kirjallisuuskatsaukseni avaamalla journalistisen työn muutosta ja tämän muutoksen vaikutuksia. Lopuksi avaen enemmän faktantarkistuksen määritelmää ja sen muutosta.

2.1. Journalistisen työn muutos

Faktantarkistus on osa journalistista työtä, ja siksi on hyvä aluksi avata, miten journalistinen työ on muuttunut vuosien varrella. Laajempi katsaus on olennainen, koska moni asia, joka on muuttanut yleisesti journalistista työtä, on samalla vaikuttanut myös faktantarkistukseen.

Journalistinen työ on elänyt muutoksen aikoja viime vuosien aikana (esim. Pöyhtäri, Väliverronen & Ahva, 2016). Internet on luonut sekä mahdollisuuksia että haasteita työhön, kun toimittajan täytyy hallita paitsi printtimedia, mutta myös verkkojulkaisut sekä kirjoittamisen lisäksi myös esiintyminen kameran edessä sekä oman kuvamateriaalin tuottaminen. Teknologinen muutos ei ole ainoa muutos alalla, vaan muutokset yhteiskunnassa, mediakulutuksessa ja median omistussuhteissa vaikuttavat toimittajien työhön. (Helle 2009, 92).

Kuten kaikki työt, myös journalistinen työ, vaatii jonkinlaisia rutiineja toimiakseen tehokkaasti. Journalistisen työn rutiinit muodostavat ympäristön, jossa toimittajat työskentelevät. (Shoemaker & Reese 1996, 132). Sosiaalinen media, digitalisoituminen sekä muut vaihtoehtoiset uutislähteet ovat haastaneet journalistisen työn rutiineja (Picard 2015, 1).

Pöyhtäri ja kumppanien tutkimuksessa journalistien itseymmärryksessä kävi ilmi, että iso osa journalistisen työn muutoksesta liittyy teknologisiin muutoksiin. Suurin osa toimituksista on siirtynyt digitaaliseen muotoon sekä verkkoon, joilla on omat vaatimuksensa. (Pöyhtäri ym. 2016, 8). Teknologinen muutos tuo journalismiin sekä mahdollisuuksia että uhkia. Toimittaja pystyy tekemään työtään monipuolisemmin ja helpommin, mutta samalla teknologinen muutos koettiin työn tekemistä vaikeuttavaksi ja keskittymistä hankaloittavaksi, kun nopeusvaatimus on kovempi ja yleisölähtöisen sisällön määrä suurempi. (mts. 2016, 8-9 & 18).

Pöyhtäri ym. (2016, 8) ovat tutkineet toimittajien ammatti-identiteetin muutosta ja tutkimuksessaan he listasivat tekijöitä, jotka ovat toimittajien mielestä vaikuttaneet journalistiseen työhön viimeisen viiden vuoden aikana. Tekijät, jotka olivat vaikuttaneet eniten, olivat sosiaalinen media, kilpailu, käyttäjien tuottama sisältö ja yleisön osallistuminen uutistuotantoon, tulospaineet, sensaatiohakuisuus, mainonta ja mainostajat sekä suhdetoiminta ja PR.

2.2. Resurssit

Kotimaisia tutkimuksia selatessa on helppo huomata, kuinka iso osa resurssit ovat journalismia. Erityisesti journalistisen työn muutoksesta puhuttaessa kiireen merkitys nousee esille usein. Tahdin kiristyminen on muuttunut yhä isommaksi osaksi työtä jo vuosien ajan - jo 10 vuotta sitten esimerkiksi Jyrkiäisen (2008, 49) tutkimuksessa todettiin, että juttujen tekemiseen käytettävä aika on vähentynyt. Mannisen (2017, 218) tutkimuksen mukaan online-jutun tekemiseen käytettiin keskimäärin 28 minuuttia, mutta jotkin jutut saadaan kasaan parissa minuutissa.

Miten kiire vaikuttaa toimittajan työhön ja faktantarkistukseen? Kaarina Nikusen (2011, 51) mukaan toimituksien aikakäsitys on muuttunut ja online-tuotannosta on tullut uusi normi. Online-työ näkyy Nikusen mukaan toimittajan työssä kiireenä ja erityisesti verkossa julkaistavat jutut tehdään nopeasti. Samalla aiheeseen ei ole mahdollista perehtyä syvällisesti. Himma-Kadaksen (2017, 25) mukaan journalistisen työn rutiineihin vaikuttaa paine nopeudesta ja jatkuvasta uudesta sisällöstä, joka voi pakottaa journalistit jättämään väliin perinteiset rutiininsa, joka antaa mahdollisuuden julkaista

ja levittää vale uutisia. Esimerkiksi kriisitilanteissa, joissa uutisoinnin nopeus ratkaisee, journalistit joutuvat myös luottamaan laajempaan ja vähemmän perinteiseen kirjoon lähteitä (Väliverronen 2009, 14).

Juntusen (2009, 38) julkaisussa todettiin, että toimittajat tuntevat painetta julkaista epävarmaakin tietoa, koska kilpailu internetin ja älypuhelimien aikana on niin kovaa. Juntusen (mts. 39) mukaan median ensisijaisena tavoitteena onkin julkaista mahdollisimman paljon ja nopeasti, joskus täsmällisyyden ja hienotunteisuuden kustannuksella. Myös Lewis, Williams, Franklin, Thomas & Mosdell (2008, 47) toteavat brittiläisessä tutkimuksessaan, että faktantarkistusta ja taustatutkimusta tehdään entistä vähemmän ja suurimpana syynä siihen on ajan vähyys. Juntunen (2011, 55) tiivistää kiireen vaikutuksen faktantarkistukseen seuraavasti: ”Useimpien mukaan kiire vaikuttaa ennen muuta uutisten arvottamiseen ja lähdekritiikkiin. Osa toi esiin sen, että kiire saattaa vaikuttaa myös aihevalintoihin, sillä kelloa vastaan kamppailu lisää houkutusta tarttua mieluummin sellaiseen uutiseen, johon tarvittavat tiedot ja haastateltavat saadaan kätevästi samasta paikasta. Vaikka virallisesti luotettavuusvaatimukset ovat samat julkaisuvälineestä riippumatta, moni myönsi, että käytännössä verkossa julkaistaan enemmän aineistoa, jota ei ole ehditty tarkistaa tai taustoittaa.”

Kiireellä on myös mitä ilmeisimmin ollut vaikutusta journalistisen työn autonomiaan. Nikusen (2011, 53) tutkimuksessa huomattiin, että toimittajien oman kokemuksen mukaan omien juttuaiheiden hyödyntäminen on vähentynyt, koska ideoinnille ei ole enää aikaa vaan mieluummin käytetään valmiiksi tehtyjä listoja, joka on luonut usein uutispäällikkö. Myös Juntunen (2011, 55) mukaan suurin haaste journalismin itsenäisyydelle on kiire.

Haaviston (2007, 98) pro gradu -työn mukaan toimittajat kokevat kiireen työn negatiivisena puolena. Tasokasta journalismia on pyritty tekemään pienemmillä resursseilla ja toimittajilla on vähenemässä määrin aikaa kirjoittaa itseään lähellä olevaista aiheista. Nikusen (2011, 56) tutkimuksen mukaan, jatkuva kiire nähdään usein turhauttavana sekä työläänä, koska online-julkaisuja täytyy olla jatkuvasti

päivittämässä, jotta kuva tuoreudesta säilyy. Pöyhtäriin ym. tutkimuksen (2016, 19) mukaan toimittajat tuntevatkin ristiriitaisuutta laatu- ja nopeusvaatimusten edessä. Jyrkiäisen (2008, 36) tutkimuksessa todettiin, että laadun vaatimusten ja kiireen yhdistäminen on journalisteille haasteellista sekä itsenäisyyden ja omien vaikutusmahdollisuuksien puute nähtiin ongelmana (mts. 32). Voidaan pohtia, jaksetaanko journalismin laatuun panostaa ja kuinka mielekästä faktantarkistus on, jos uusia juttuja joudutaan tuottamaan jatkuvalla syötöllä, eikä aiheisiin voi itse vaikuttaa. Nikusen (2011, 46) huomioiden mukaan, kun itsenäisyys työssä heikkenee, myös sitoutuminen työhön ohenee.

Kaikki toimittajat eivät kuitenkaan pidä kiirettä haasteena vaan journalismiin kuuluvana tekijänä, joka liittyy enemmänkin omaan työskentelyyn suunnitteluun ja organisointiin (Pöyhtäri ym. 2016, 9). Myös Juntusen (2011, 40) mukaan kiire on nykyään journalismissa realiteetti ja ajankohtaisten tiedon tuottaminen nähdään myös osana yleisön palvelemista.

Jos kiire toimituksissa on lisääntynyt, niin sen lisäksi resurssit ovat vähentyneet. Nikusen (2011, 25-26) mukaan mediamainonta on vähentynyt ja myös levikit laskeneet tasaisesti viime vuosien aikana, joka aiheuttaa paineita toimituksille pärjätä paremmin vähemmällä rahalla. Tästä huolimatta toimitukset ovat olleet lähtökohtaisesti voitollisia, Nikusen (mts. 29) mielestä hyvän ennakoinnin takia. Yleisesti ottaen monet ratkaisut toimituksissa tehdään taloudellisin perustein, ei niinkään journalistisen tavoittein (mts. 57).

Pöyhtäriin ja kumppanien tutkimuksen (2016, 10) mukaan taloudellisilla asioilla on kasvava vaikutus journalismiin. Taloudelliset muutokset vaikuttavat journalismiin suoraan, kun toimittajat tekevät enemmän yhteistyötä esimerkiksi yritysten PR-osastojen kanssa ja isoja osia journalistiseen sisältöön lainataan suoraan esimerkiksi yritysten lähettämistä tiedotteista. Juntusen (2011, 20) tutkimuksen mukaan 36% uutisjulkaisuista sisälsi jonkinlaisia merkkejä PR-materiaalista, useimmiten tiedotteista. Juntusen (mts. 25) mukaan tämä johtuu siitä, että kiire uuden sisällön tuottamiseen on niin kova, että valmiiseen materiaaliin tartutaan helpommin. Myös Lewis ja kumppanit

(2008, 49) toteavat, että valmiiseen materiaalin, kuten uutistoimistojen tuotoksiin, turvaudutaan, koska aikaa ei ole käytettävissä muuhun.

Koventuneen kilpailun ja taloudellisten vaatimuksien tuomien haasteiden kohteena on erityisesti verkkojournalismi, jossa klikkauksia ja lukijoita pyritään saamaan sensaatiomaisilla tarinoilla ja klikkiotsikoilla (Pöyhtäri ym. 2016, 11). Klikkausten tavoittelu voi alkaa ohjata journalistista sisältöä, koska erityisesti verkkojulkaisuissa on nähtävissä keveyden ja nopeuden vaatimus (Nikunen 2011, 60).

Uusi taloudellinen tilanne on aiheuttanut uudistuksia toimituksessa, kun työntekijöitä on karsittu ja uudelleenorganisoitu, joka näkyy kiireenä, joka vaikuttaa taas mahdollisuuksiin paneutua omiin tehtäviinsä: ”Toimittajat ovat myös huolissaan siitä, että asiantuntijuus luisuu pois heidän käsistään, jolloin heillä on entistä vähemmän välineitä kriittisesti arvioida toimitukseen tulevaa tietoa tai haastateltavien lausuntoja”, kirjoittaa Nikunen (2011, 49-50).

2.3. Uudet portinvartijat ja sosiaalinen media

Jyrkiäinen kirjoittaa (2009, 91) tutkimuksessaan toimittajien työn muutoksesta näin: ”Journalistien on paljon vaikeampi ylläpitää rooliaan portinvartijoina, jotka valikoivat ja raportoivat ’uutisia’, sellaisessa ympäristössä, jossa ihmisillä on periaatteessa pääsy samoihin tietolähteisiin kuin journalisteilla ja jossa käyttäjistä tulee myös tärkeitä sisällön luojia, vaikka ei samassa mielessä ’tuottajia’, kuin mediaorganisaatioissa työskentelevät journalistit.” Perinteisellä medialla ei siis välttämättä enää ole samaa portinvartijan roolia kuin aikaisemmin, koska uudet tuottajat ovat astuneet mediakentälle.

Henry Jenkins (2006, 240-260) on tarkastellut journalismin murrosta konvergenssikehityksen kautta. Jenkinsin konvergenssin neljästä eri tasosta kulttuurinen viittaa uudenlaiseen osallistumiseen ja luovuuteen yleisöjen taholta. Tavallisilla ihmisillä on nyt mahdollisuus tuottaa mediasisältöjä, kommentoida sekä jakaa niitä laajasti ympäri maailmaa. Näin ollen rajat tuottajien ja vastaanottajien välillä on hämärtynyt.

Esimerkiksi kansalaisjournalismi on tullut haastamaan perinteistä journalismia. Kansalaisjournalismi, kuten blogit, eivät aina tuota sisältöä samoilla säännöillä kuin perinteinen journalismi, koska niistä usein puuttuu journalismille ominainen etäisyys sekä virallisuus (Väliverronen 2009, 14). Kansalaisjournalismi on tuonut perinteiseen journalismiin uusia ääniä ja nostanut faktojen rinnalle ihmisten arjelliset kokemukset relevanttina tietona (Hujanen 2014, 41).

Kenen tahansa tuottama sisältö ei aina täytä journalismin vaatimuksia ja ei ammattilaisten tuottama journalismi nähdään uhkana laadukkaalle journalismille. Yleisön tarjoama sisältö ei välttämättä ole objektiivista tai riippumatonta. Näin ollen kansalaisjournalismin faktat eivät aina ole kohdallaan ja faktantarkistus voikin olla kilpailuetu. Professionaalisten ihanteiden vaaliminen antaa perinteiselle journalismille uskottavuuden ja laadun merkin, jolla voidaan kilpailla nykyisessä mediamaisemassa. (Hujanen 2014).

Nikunen (2011, 68-69) nostaa esille uudessa sisällöntuotannossa yhdeksi tekijäksi crowdsourcingin, jota käytetään journalismissa tiedonhankinnassa ja ongelmien ratkomisessa, jossa tietoa kerätään kansalaisilta. Tiedonhankinnan joukkoistaminen on nopea ja kätevä tapa toimia esimerkiksi kriiseissä, mutta asettaa myös paljon haasteita todenmukaisuuden päättelemiseksi. Esimerkiksi Eckberg, Densley & Dexter (2018, 152) puhuvat silmännäkijähavaintojen leviämisen haasteellisuudesta – tapahtumien todistamista omin silmin pidetään täysin legitimiä, vaikka se ei aina ole ja mitä pidemmälle näitä havaintoja levitetään, sitä kauemmaksi ne muuttuvat todellisuudesta.

Sosiaalinen media on se areena, jossa uudet sisällöntuottajat ovat saaneet mahdollisuutensa paitsi luoda myös erityisesti levittää erilaisia sisältöjä. Juntusen (2017, 70) tutkimuksen mukaan toimittajien mielestä sosiaalisen median vaikutus journalismiin on hyvinkin suuri. Digitalisaatio sekä sen mukana erityisesti sosiaalinen media on tuonut uusia haasteita sekä mahdollisuuksia toimittajien työhön. Sosiaalisessa mediassa jutut voivat levitä nopeammin ja pidemmälle ja sieltä on helppo poimia juttuaiheita. Samalla kuitenkin kilpailu on koventunut ja esimerkiksi eettiset asetelmat ovat muuttuneet.

Toimittajien oman mielipiteen mukaan sosiaalinen media on suurin yksittäinen tekijä, joka on vaikuttanut heidän työhönsä (Pöyhtäri ym. 2016, 8). Sosiaalinen media vaikuttaa esimerkiksi puheenaiheiden syntymiseen ja synnyttää keskustelupaikkoja (Nikunen 2011, 82). Nikunen (mts., 66) kirjoittaa, että sosiaalisen media infrastruktuuri muokkaa, levittää ja kierrättää journalismin sisältöjä ja samalla osallistaa kuluttajia. Perinteisen median ote portinvartijana tiedon leviämiseen on myös lipsumassa, kun varsinkin Twitterissä tavallisen kuluttajan luoma sisältö voi kulkeutua jopa pidemmälle kuin uutismedioiden tai toimittajien (Groshek & Tandok 2016, 208).

Internet ja sosiaalinen media toimivat nykyään myös palautteen antamisen välineenä ja perinteinen media on joutunut antamaan tilaa kuluttajien mielipiteille ja toiveille (Groshek & Tandok 2016, 202). Toimittajat näkevät vuorovaikutuksen yleisön kanssa hyvänä asiana, mutta itse palautteen tai kritiikin saamiseen ja siihen vastaamiseen suhtaudutaan ristiriitaisesti (Juntunen 2017, 39). Sosiaalinen media antaa siis lukijoille mahdollisuuden vaikuttaa suoraan ja välillisesti perinteisen median toimintaan. Vaikka mahdollisuus on nyt olemassa, vielä vuonna 2013 halu osallistua median toimintaan verkossa tapahtuvan toiminnan kautta oli hyvin pientä (Matikainen & Villi 2013, 38).

Sosiaalinen media on tuonut omat haasteensa myös faktantarkistukseen ja lähdeyöhön. Juntusen (2017, 33) raportissa todettiin, että sosiaalisen median käyttö tietolähteenä on ongelmallista esimerkiksi siksi, että tietojen paikkansapitävyyttä ei voida tarkistaa eikä väitteiden merkityksestä voida olla varmoja. Samalla kuitenkin ilmaistiin, että toimittajat joutuvat aina käyttämään myös hieman epävarmoja lähteitä eikä sinänsä sosiaalinen media eroa muista lähteistä.

Kuten todettua, valeuutiset eivät ole uusi asia, mutta sosiaalinen media on nostanut ne uuteen merkitykseen, koska ne saavat enemmän näkyvyyttä verkon kautta (Eckberg ym. 2018, 154). Toisaalta Juntusen (2017, 34) tutkimuksessa kerrottiin, että toimittajien mielestä ei verkosta alkunsa saaneiden valheellisten uutisten leviämisen syytä voida laittaa kokonaan sosiaalisen median syyksi vaan jokaisen toimittajan pitäisi aina tarkistaa lähteet ja tehdä taustatyö hyvin.

Perinteisen median tekijät näkevät kuitenkin vastuukseen tarkistaa ja hallita sisältöä ja sen laatua (Domingo, Quandt, Heinonen, Paulussen, Singer & Vujnovic 2008, 339-340). ”Mahdolliset asiavirheet ja huhujen pohjalta tuotetut uutiset ovat ehkä juuri se syy, miksi suomalaistoimittajat eivät lämpene sosiaaliselle medialle ja luottavat yhä ammatillisesti tuotetun journalismin suosioon”, toteaa Nikunen (2011, 75).

Vaikka kansalaisjournalismi ja sosiaalinen media on tuonut muutoksia media-alalle, huomautetaan Matikaisen (2009, 111-112) tutkimuksessa, että perinteisellä medialla on edelleen oma roolinsa ja motiivit esimerkiksi sosiaalisen median sisällöntuotantoon ovat edelleen lähinnä sosiaaliset. On myös huomattava, että edelleen vain pieni osa entisestä yleisöstä tuottaa sisältöä ja perinteisen median muutokset johtuvat enimmäkseen taloudellisista asioista (mts. 114).

2.4. Valeuutiset ja disinformaatio

Valeuutisten historia ulottuu jo ajalle ennen painettua tekstiä. Kykyä jakaa informaatiota ja vaikuttaa ymmärrykseen ja mielipiteisiin on pidetty arvossa aina. Tiedolla on kontrolloitu ja hallittu ihmisiä niin kauan kuin muistamme. Jo Rooman keisarien aikaan valeuutisia käytettiin oman agendan edistämiseen. (Burkhardt 2017, 5).

Valeuutisoinnin historia on pitkä, mutta viime vuosien aikana sen ympärille on noussut kokonainen maailmanlaajuinen ilmiö. Tarkkaa ajankohtaa ilmiön alkamiselle ei voida asettaa, mutta monessa lähteessä painotetaan vuoden 2016 tapahtumia tämän ilmiön alkulähteinä (esim. Tandoc, Wei Lim & Ling 2017 ja Eckberg et al. 2018). ”Post-truth” (post-totuus) oli Oxfordin sanakirjan vuoden 2016 vuoden kansainvälinen sana ja Yhdysvaltojen vuoden 2016 presidentinvaalien aikana valeuutisten termi oli runsaasti otsikoissa (Burkhardt 2017, 5). Waisboardin (2017, 1867) mukaan valeuutisten termin ottivat käyttöön viime vuosina oikeistopoliitikot, jotka käyttävät termiä arvotellakseen heitä kritisoivia toimituksia ja että Yhdysvalloissa sitä käytetään alentamaan liberaaleja sekä valtavirtaa edustavia uutismedioita.

Valeuutiset eivät ehkä ole uusi ilmiö, mutta tapa ja nopeus, jolla ne leviävät ovat muuttuneet, ja ne tekevät termistä erityisen tärkeän (Burkhardt 2017, 4). Internet ja teknologinen kehitys on tehnyt valeuutisten ja disinformaation leviämisestä helppoa ja nopeaa (Tandoc et al. 2018, 138). Sosiaalisen median teknologian avulla meille esitetään eri alustoilla mielipiteitämme ja arvojamme kuvaavia sisältöjä, jota voimme levittää yhä pidemmälle. Näin meille muodostuu omia kupliamme. (Burkhardt 2017, 12). Samaa mieltä on Waisbord (2018, 1867), jonka mukaan valheellisten uutisten leviämisessä on uutta nimenomana skaala, nopeus ja niiden kautta kulutus sekä jakaminen sosiaalisen median alustojen kautta. Suomessa esimerkkinä valemediasta pidetään usein MV-lehteä, jonka suosio sosiaalisessa mediassa kertoo hyvin valemedioiden nopeasta leviämisestä – helmikuussa 2017 kolmivuotiaalla MV-lehdellä oli Facebookissa 68 263 tykkääjää (Haasio, Ojaranta & Mattila 2017, 101). Vertailun vuoksi, yli sata vuotta sitten perustetulla Aamulehdellä on tammikuussa 2019 Facebookissa tykkääjiä 59 434.

Burkhardt (2017) ottaa myös huomioon valeuutisten leviämisessä muuttuneen taloudellisen tilanteen. Journalistista sisältöä rahoitetaan yhä enemmän mainonnan avulla. Mainostajat toivovat saavansa tuotteille ja palveluilleen mahdollisimman paljon yleisöä, joten luonnollisesti he pyrkivät saamaan mainoksensa eniten käydyille uutissivustoille. Koska juorut, skandaalit ja yllätykset houkuttelevat lukijoita, ne ovat aiheita, jotka myös houkuttelevat mainostajia. Näin ollen, on uutistoimistoilla houkutus tuottaa enemmän ihmisiä kiinnostavaa sisältöä, keskittyen enemmän sensaatioon kuin totuudenmukaisuuteen. Näin Burkhardtin (2017, 7-8) mukaan mainonnalla voidaan taloudellisesti tukea valeuutisia ja niiden leviämistä.

Marshall (2017, 10-11) kirjoittaa datasumusta (data smog), jolla hän tarkoittaa, että informaation kasvavan määrän takia on vaikea määrittää sitä mitä on oikein tai relevanttia. Koska tietoa tai argumentteja lähes mistä tahansa, on niihin helppo uskoa. Sensaatiomainen ja omia arvoja tukeva informaatio uskotaan helpommin kuin tylsä tai monimutkainen, vaikka jälkimmäinen olisikin todenmukaisempi. Toimittajat itse kuitenkin vaikuttavat suhtautuvan tilanteeseen vakavasti, mutta realistisesti. Toimittajat näkevät, että vaikka valemediat ovat nousseet kartalle viimeisten vuosien aikana, on heidän aina sitouduttava journalismin eettisiin periaatteisiin ja pitää yllä

median roolia yhteiskunnallisen faktaperusteisen tiedon välittäjänä. (Juntunen 2017, 58-60).

Tandoc ym. (2017, 147) mukaan valeuutisten termin merkitys on muuttunut erityisesti viimeisen vuosikymmenen aikana. Eri lähteet määrittelevät valeuutiset ja disinformaation hyvin eri lailla propagandasta piilomainontaan ja satiirista kuvamanipulaatioon. Tandoc ja kumppanit (2017) tutkivat valeuutisen termin käyttöä ja määrittelyä vuosina 2003-2017 julkaistuissa akateemisissa julkaisuissa. He ovat luokitelleet termin viiteen kategoriaan, jotka ovat uutissatiirit, uutisparodiat, uutisvärennökset, kuvamanipulaatio, mainos- ja pr-materiaalit sekä propaganda. Nämä kategoriat voidaan vielä ryhmitellä sen mukaan, että mikä on niiden suhde faktoihin ja pyrkii kirjoittaja johdattamaan lukijaa harhaan tahallaan. Tandocin ja kumppanien (2017) tutkimuksessa valeuutisten termin muodoilla on kaikilla yhteistä se, että ne kaikki pyrkivät muistuttamaan perinteisiä uutisia, jotta ne saavuttaisivat tietyn legitimitetin.

Helenius ja Orjala (2017, 10) tiivistävät valeuutisten termin yhteen, joka sopii myös Tandocin ja kumppanien (2017) kategorisointiin: ”Valeuutinen voi sisältää erilaisia tiedon käyttäjä harhauttavia ominaisuuksia. Se voi sisältää virheitä, olla muutoin harhaanjohtava, liittää tietoa väriin yhteyksiin tai tuoda esiin riippuvuuksia, joita ei esiinny. Sisältö voi olla myös täysin tekaistua tai manipuloitua, se voi sisältää satiiria tai parodiaa. Lähde voi myös olla virheellinen tai toimia valheellisesti toisen nimissä.”

Wardle ja Derakhshan (2017) ovat antaneet informaatiolle kolme eri tyyppiä, jotka kuvaavat sen muutosta viime vuosina. Tätä muutosta he kutsuvat tieto-oireyhtymäksi (information disorder):

- Misinformaatio tarkoittaa, että väärää tietoa tai informaatiota on levitetty tarkoittamatta pahaa
- Disinformaatio tarkoittaa, että väärää tietoa tai informaatiota on levitetty tahallisesti aiheuttaakseen harmia
- Malinformaatio tarkoittaa, että oikeaa tietoa tai informaatiota on levitetty julkisesti aiheuttaakseen tahallisesti harmia

Tämän päivän digitaalista maisemaa sekä aikaisemmin mainittuja määritelmiä yhdistelee mielestäni hyvin Haasion ja kumppanien (2017, 103) määritelmä valeutisista: ”Valeutinen on tarkoituksella ja tietoisesti valmistettu valhe, joka pyritään naamioimaan uutiseksi. Tämä tapahtuu noudattamalla uutisen perinteisiä ulkoisia tunnusmerkkejä. Valeutisia levitetään tietoisesti ja järjestelmällisesti. Kanavana toimii useimmiten internet, erityisesti sosiaalinen media sekä valeutisten levittämiseen erikoistuneet, MV-lehden kaltaiset verkkojulkaisut.” Monessa tutkimuksessa (ks. esim. Tandoc ym. 2017) on painotettu sitä, miten valeutiset pyrkivät muistuttamaan perinteisiä uutisia ulkomuodoltaan ja rakenteeltaan, mutta itse korostaisin enemmän nykyaikaisessa valeutisen määritelmässä valeutisen taustalla olevan agendan sekä vastakkainasettelun merkitystä. Haasio ym. (2017, 103-104) mukaan valemediat haluavat esiintyä vaihtoehdoisen tai jopa todenmukaisen tiedon välittäjänä eli luoda eroa perinteiseen mediaan ja vedota kuluttajiin. Toimittajat ovatkin olleet huolissaan siitä, miten valemediat vaikuttavat perinteisen median uskottavuuteen (Juntunen 2017, 59). Agendana on myös usein suuremmat asiat kuin ”totuudenmukainen uutisointi”. Esimerkiksi Khaldarovan ja Pantin tutkimuksessa (2016) käytiin läpi, miten valeutisilla voidaan yrittää vaikuttaa esimerkiksi politiikkaan.

Valeutisia ehdottomasti pidetään tutkimuksissa negatiivisena tekijänä eikä sitä voi kieltää. On kuitenkin asioita, joihin uusi valeutisten aikakausi on tehnyt hyvääkin. Beckett (2017) muistuttaa, että perinteisellä journalismilla on nyt erinomainen mahdollisuus osoittaa olevansa ammattimaisia ja laadukkaista sekä yleisö on muistanut vaatia enemmän läpinäkyvyyttä. Valemedian aikakausi on luonut laadukkaalle medialla enemmän markkinaa. Pietilän (2017, 31) mukaan riippumattoman ja luotettavan sekä asioita selvittävän tiedon tarve lisääntyy, kun tahallaan jaetun väärän tiedon määrä lisääntyy.

2.5. Journalismin etiikka

Mark Deuze (2005, 455-458) jo melko kuuluisasti nimesi journalistisen arvojen kulmakiviksi julkisen palvelun, objektiivisuuden, autonomian, ajankohtaisuuden sekä

eettisyyden. Journalismin eettisiä periaatteita on melko moneen lähtöön eikä niitä kaikkia ole määritelty kovin tarkasti. Mäntylän (2004, 25) mukaan journalistisella etiikalla tarkoitetaan yhteiskunnallisia ja ammatillisia tarkoituksia sekä toimintaperiaatteita, joita journalistien tulee työssään noudattaa. Nämä eettiset määreet on merkitty Journalistin ohjeisiin ja niiden käyttöä valvoo Journalistisen Sanan Neuvosto (mts., 10). Karilainen määritteli vuoden 2008 (76) pro gradu tutkielmassa yleisimmiksi kansainvälisiksi journalistien eettisiksi periaatteiksi muun muassa syrjintäkiellon rodun, etnisen taustan tai uskonnon mukaan, virheiden korjaamisen, yksilön suojan, totuudellisuuden, vaitiolovelvollisuuden ja lähdesuojan sekä rehellisen ja asiallisen tiedonhankinnan.

Suomessa journalistien toimintaa on ohjannut viime ja tällä vuosisadalla Journalistisen sanan neuvosto, mutta sen lisäksi muutama muu toimija kuten lehtimiehen ohjeet sekä Toimittajan huoneentaulu. 2000-luvulla Journalistin ohjeet ovat kuitenkin muuttuneet löyhemmiksi eikä esimerkiksi eettiseen toimintaan ole määritelty tiukkoja ohjeita. (Koljonen 2013, 137). Journalistinen eetos on siis muuttunut väljemmäksi. Anu Kantola (2011) kutsuu tätä muutosta notkistumiseksi. Korkean modernin journalismissa päämäärä oli objektiivisuudessa, kansallisessa vastuudessa, hyvässä harkinnassa sekä skandaalien kritiikissä siinä missä 1970-luvulla lähtien on painotettu enemmän nopeutta, ihmisläheisyyttä, ad hoc-lähteitä sekä liikkuvuutta (mts. 118). Myös Pöyhtärin ja kumppanien tutkimuksessa (2016, 13) korostettiin notkeiden ja korkeiden arvojen lomittumista toimittajien työssä.

Jyrkiäisen vuoden 2008 (50) tutkimuksen mukaan toimittajien mielestä journalististen ammattieettisten sääntöjen noudattaminen on vähenemässä, joskin suuri osa samassa tutkimuksessa moni toimittaja sanoi, ettei osaa vastata kysymykseen. Tämä voi kertoa eettisten ohjeiden väljyydestä eli toimittajat eivät osaa välttämättä erottaa eettisiä ohjeita työstään tai nimetä niitä ja siksi heidän on vaikea vastata kysymykseen. Silti eettisten ohjeiden olemassaolo ja tärkeys tiedostetaan.

Kahdeksan vuotta Jyrkiäisen tutkimuksen jälkeen tehdyn toisen tutkimuksen jälkeen kuitenkin todettiin, että eettisyys on vuonna 2016 tärkeimpiä journalistien ammatillisia

arvoja. Eettisten ohjeiden soveltaminen kuitenkin koettiin hieman haastavaksi nykyisten resurssipaineiden valossa, mutta tutkimuksessa suhtauduttiin siitä huolimatta hyvin negatiivisesti esimerkiksi omaan harkintaan perustuvaan eettisyyteen tai lainausten manipulointiin. (Pöytäri ym. 2016, 15-16).

Koljosen (2013, 220) mukaan journalistien työtä ohjaa edelleen perinteiset arvot kuten objektiivisuus sekä kansalaisten informaatio. Nykyiseen hektiseen ja kilpailun täyttämään mediamaisemaan on kuitenkin toimittajien mielestä joskus vaikea vastata perinteisellä ammatti-identiteetillä. Journalistien pitää myös nykyään pystyä paremmin perustelemaan valintansa yleisölle, jonka medialukutaito on vuosien varrella parantunut sekä muuttunut kriittisemmäksi.

Nordenstrengin ja Lehtosen (2002, 266) mukaan journalistit joutuvat jatkuvasti kamppailemaan totuuden kertomisen ja yhteiskunnallisen hyvän välillä. Journalistit joutuvat ottamaan työssä huomioon etiikan eri tasot ja on selkeää, että etiikka tai eettiset ohjeet eivät tarjoa suoralinjaisia vastauksia ongelmatilanteisiin. Etiikkaa kuitenkin tarvitaan noudattamaan hyvää journalistista tapaa ja se auttaa näkemään ongelmat sekä käsittelemään niitä.

Heinosen (2010, 47) mukaan teknologisen kehityksen mahdollistamat uudet mediat asettavat myös paineita journalismin etiikalle ja itsesääntelylle eivätkä eettiset säännöt ole vielä päässeet muutoksen tasolle. Internetin aikakaudella erityisesti haasteet etiikalle ovat plagiaatio sekä rajojen hämärtyminen ammattijournalismin sekä kansalaisjournalismin välillä. Muita uusia haasteita sekä samalla tulevaisuuden journalismin etiikan kehityksen trendejä Heinosen (mts., 48) artikkelin mukaan olivat muun muassa internetin sisältöjen ikuisuus, laadun tae, anonymiteetti ja yleisön osallistuminen.

2.6. Faktantarkistus

Faktantarkistus on ehkäpä journalistisen työn tärkein osuus. Pöytärin ja kumppanien (2016, 12) tutkimuksen mukaan toimittajien mielestä heidän työnsä tärkein tehtävä on

kertoa asiat todenmukaisesti. Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeiden mukaan journalistin velvollisuus on pyrkiä todenmukaiseen tiedonvälitykseen, tiedot on tarkastettava mahdollisimman hyvin, tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti ja raportointia on syytä täydentää, kun uutta tietoa on saatavilla⁴. Lähdekritiikki on alue, jonka journalistit kokevat edelleen olevan autonominen ja heidän käsissään, vaikka taloudelliset paineet ovat korostuneet (Nikunen 2011, 96).

Faktantarkistukseen ei ole vain yhtä määritelmää. Nieminen, Raiskila ja Wiberg (2017, 9) yhdistävät faktantarkistuksen politiikkaan, ja määrittelevät sen siksi poliittisten väitteiden paikkansapitävyyden arvioinniksi vertaamalla väitettä saatavilla olevaan tietoon. Amazeenin ym. (2016, 30) mukaan faktantarkistus on oma journalistinen genrensä, jossa arvioidaan julkisten väitteiden totuudenmukaisuutta ja se eroaa perinteisestä uutistoimituksen faktojen tarkastamisesta, jossa pyritään löytämään virheet ennen julkaisua tai korjaamaan ne. Omassa tutkimuksessani faktantarkistus tarkoittaa molempia edellä mainittuja tapoja, koska haastateltavat ovat toimittajia, jotka tekevät päivittäin perinteistä faktojen tarkistamista, mutta ovat myös tehneet erillistä väitteiden faktantarkistusta.

Perinteinen uutisjournalismi sisältää erilaisia toimia, jotka pyrkivät erottamaan valheen ja totuuden toisistaan (Himma-Kadakas 2017, 27). Gaye Tuchmannin (1972) mukaan toimittajat tarvitsevat työssään erilaisia rituaaleja, joiden avulla varmistetaan, että uutinen on objektiivinen. Näitä keskeisiä journalismin rutiineja ovat esimerkiksi suorien sitaattien käyttö, vastakkaisten mielipiteiden kysyminen sekä uutiset kärkeä tukevien faktojen kerääminen. Kuten journalismin yleensäkin, myös faktantarkistuksen tärkein työ on tiedottaa yleisölle tärkeistä asioista (Amazeen 2013, 1). Faktantarkistuksessa kannattaa myös huomioida se, että jo kerrottua ja levitettyä väitettä on enää vaikea todistaa vääräksi, joten faktantarkistuksessa pitäisi keskittyä virheellisten väitteiden kumoamisen sijaan faktojen hyvään tarkistukseen ennen niiden julkaisemista (Hyvönen & Hämäri 2018, 14). Leppäjärvi (2017, 84) korostaa perinteisen journalistisen työprosessin roolia juuri tässä.

---

⁴ Journalistin ohjeet ja liite, https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ Luettu 27.10.2018

Faktantarkistus ei ole pelkästään määritelmä tai journalistisen työn eetos, vaan tietysti myös joukko konkreettisia tekoja, joilla lähteitä sekä faktoja tarkistetaan. Samoin kuin faktantarkistuksen määritelmässä, ei sen tekemiseenkään ole yhtä suoraviivaista tapaa. Helanderin (2015, 38) mukaan vaikuttaa siltä, että käytännön tiedonhausta ei ole kirjoitettu paljonkaan, koska se on työ, jonka oppii tekemällä. Suomen Tietotoimisto on laatinut ohjeet (2017) faktantarkistukseen, jotka soveltuvat sekä perinteiseen journalismiin kuin sosiaalisen median sisältöjen arviointiin. Ohjeet voidaan jakaa kahteen eri kategoriaan eli lähteen luotettavuuteen sekä sisällön luotettavuuteen. Lähteen luotettavuuden arviointi tarkoittaa muun muassa nettisivun tai sosiaalisen median tilin muiden julkaisujen arvioimista, yhteystietojen paikkansapitävyyden tarkistamista tai muiden arviointeja verkkosivusta tai tilistä. Sisällön luotettavuuden arviointi tarkoittaa muun muassa sisällön päivämäärien ja lähteiden tarkistusta, kuvien ja videoiden alkuperän tarkistusta⁵.

Myös monet faktantarkistukseen erikoistuneet tahot ovat määritelleet faktantarkistuksen vaiheet. Faktabaari jakaa faktantarkistuksen viiteen eri vaiheeseen: Ensimmäisessä vaiheessa selvitetään mitä tarvitsee tarkistaa ja miksi. Toisessa vaiheessa aiheeseen tutustutaan ja väitteelle pyritään löytämään olennaisia ja primaareja lähteitä. Faktantarkistuksessa on tärkeää käyttää erilaisia työkaluja, kuten eri tahojen luomia ja ylläpitämiä ohjeita faktantarkistukseen sekä erilaisia henkilötietojen rekistereitä. Kolmannessa vaiheessa otetaan yhteys vähintään kahteen toisistaan riippumattomaan asiantuntijaan, joiden kanssa asiasta keskustellaan ja arvioidaan tarkistajan käyttämät lähteet. Neljännessä vaiheessa kirjoitetaan itse uutinen asiantuntijoiden ja lähteiden tarkastelun jälkeen ja viidennessä vaiheessa juttu julkaistaan⁶. Graves (2017, 524-528) on tutkinut faktantarkistusorganisaatioiden sekä poliittiseen faktantarkistukseen erikoistuneiden toimittajien tapoja tehdä faktantarkistusta ja on nimennyt askeleita, jotka myötäilevät mielestäni paljonkin Faktabaarin vaiheita. Gravesin viisi vaihetta ovat

---

⁵ Suomen Tietotoimisto, https://stt.fi/wp-content/uploads/2017/07/faktantsekkauksen_abc.pdf Luettu 28.3.2018.

⁶ Faktabaari, 24.11.2017, <https://faktabaari.fi/baaripuhetta/kasikirja-2-faktantarkistusprosessi/> Luettu 27.10.2017

tarkistettavien väittämien valinta, yhteydenotto väittämän tekijään, väittämän alkuperän ja lähteiden selvitys, asiantuntijoiden konsultointi sekä tietojen esittäminen läpinäkyvästi sekä kollegoille että kuluttajille.

International Fact-Checking Networkin (IFCN) faktantarkistuksen periaatteet⁷ ovat poliittinen puolueettomuus ja tasapuolisuus, lähteiden läpinäkyvyys, rahoituksen ja organisaation läpinäkyvyys, käytettyjen menetelmien läpinäkyvyys sekä avoin ja rehellinen oikaisumenettely. Faktabaarin ja IFCN:n metodia tarkastellessa kannattaa tiedostaa, että kyseessä on erityisesti faktantarkistusorganisaatiolle tarkoitettut toimitusprosessit, joita ei välttämättä käytetä tavallisessa uutistoimituksessa, mutta yhteneväisyyksiä on löydettävissä ns. erikoistuneessa faktantarkistuksessa sekä jokapäiväisessä toimituksen faktantarkistuksessa.

Manninen (2017, 220-223) nosti esille tutkimuksessaan toimittajien lähteiden käytöstä viisi eri luottamuksen diskurssia, joiden perusteella journalistit arvioivat lähteitään. On tärkeä huomioida, etteivät luottamusdiskurssit esiinny puhtaasti itsenään läheskään aina vaan sekoittuvat toisiinsa. Ideologinen luottamus viittaa siihen, että lähtökohtaisesti tiettyjen ihmisten oletetaan puhuvan totta. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei lähteiden kuten esimerkiksi viranomaistiedotteiden todenperäisyyttä yleensä kyseenalaisteta. Juntusen (2011, 42) tutkimuksessa todettiin, että esimerkiksi STT:n uutisia käytetään sekä lähteenä että faktantarkistajana eikä niiden todenmukaisuutta lähtökohtaisesti tarkisteta uudelleen.

Pragmaattisessa luottamuksessa vedotaan lähteen asiantuntemukseen, aikaisempaan yhteistyöhön ja saatavuuteen eli toisin sanoen lähteen käytännöllisyyteen. Näissä tapauksissa lähteen mahdollinen epäluotettavuus tunnustetaan, mutta ne arvioidaan edellä mainituista syistä tarpeeksi luotettaviksi. Pragmaattis-kyyninen luottamus on pragmaattisen luottamuksen jatkelma, jossa lähteeseen, esimerkiksi kilpailijaan, luotetaan käytännön syistä, vaikka niiden erehtyväisyys on tiedossa täysin eikä lähde lähtökohtaisesti haluttaisi käyttää. Tätä luottamusdiskurssia käytetään esimerkiksi, jos

---

⁷ IFCN Code of Principles, <https://ifncodeofprinciples.poynter.org> Katsottu 27.10.2017

uutinen on todella tärkeä julkaista heti, jolloin sen todenmukaisuus on toissijainen arvo. Konsensuaalinen luottamus viittaa useamman lähteen yhdenmukaisuuteen. Jos tieto löytyy siis useammalta verkkosivulta, uskotaan sen olevan luotettava. Tämä kuitenkin viittaa enemmänkin tiedon luotettavuuteen arvioimiseen kuin lähteen. Kontekstuaalinen luottamus on tilapäistä ja kontekstisidonnaista eli lähde on luotettava tilannekohtaisesti ja kun syytä erityiseen epäluottamukseen ei tuossa ole. Esimerkiksi vaikka poliitikkoja ei yleensä pidettäisi luotettavana lähteenä, voi heihin tietyissä tilanteissa turvautua, jos heillä ei vaikuta olevan syytä valehdella. (Manninen 2017, 220-223).

Samoin kuin journalistinen työ, on myös faktantarkistus muuttunut vuosien varrella, joka on aiheuttanut muutoksia toimittajien jokapäiväiseen työhön. Amazeenin (2013, 19) mukaan faktantarkistus on muuttunut ensisijaisesti sen takia, että journalistien perinteinen rooli portinvartijana on vähentynyt. Mannisen (2017, 213) mukaan toimittajilla ei ole aina mahdollisuuksia tehdä tehokasta faktantarkistusta, koska toimituksissa ei ole tarpeeksi resursseja siihen. Teknologisen kehittymisen myötä monen toimittajan pitää olla valmis ja kyvykäs tuottamaan sisältöä monelle eri alustalle ja moneen eri toimitukseen. Moni toimittaja ei ole enää erikoistunut tiettyyn aihepiiriin, vaan he ovat enemmänkin yleistoimittajia. Työnantajien näkökulmasta tämä on joustavuutta, mutta toimittajat itse eivät aina näe tätä positiivisena asiana, koska asiantuntijuus jää hataraksi. (Nikunen 2011, 47-48). Lewiksen ja kumppanien brittiläisen tutkimuksen mukaan (2008, 47) uutisten faktojen tarkistuksien määrä on vähentynyt.

Faktantarkistus on toimittajan työn ydintä ja journalismin päivittäisessä kulussa sen rooli on erittäin suuri. Vaikka erilaiset faktantarkistusprojektit ja -organisaatiot ovat kasvattaneet suosiotaan, on faktojen tarkistus myös edelleen mukana jokapäiväisessä journalismissa ja faktat ovat syy miksi perinteistä mediaa kulutetaan (Leppäjärvi 2017, 84). Journalismin on oltava totta, jotta sen laatu säilyy ja se pysyy kiinnostavana. (Helander 2015, 36&38). Hyvönen ja Hämäri (2018, 13) totesivat tutkimuksessaan, että vaikka Suomessa luottamus mediaan on edelleen korkealla, on sitä syytä kehittää ja huomioivat, että vaikka faktantarkistuksen suosio on noussut ei siihen ole vielä panostettu samassa suhteessa.

3. Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen menetelmän määrittelee ensisijaisesti tutkielman tavoitteet (Gillham 2005, 5). Oman tutkielmani tavoitteena on kartoittaa, miten toimittajat suhtautuvat faktantarkistukseen sekä siihen, miten ja miksi faktantarkistus on muuttunut. Tätä ajatellen valikoitui menetelmäksi haastattelututkimus.

Haastattelu on nykyään yksi suosituimpia tapoja tehdä tutkimusta. Haastattelua voidaan kuvata keskusteluksi, jolla haastattelijä pyrkii saamaan selville kohteeltaan tutkimusaiheeseen liittyvät asiat. (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 24). Vaikka haastattelussa pyritään usein keskustelunomaisuuteen, haastattelu on tavoitteellinen tiedonkeruun tilanne (mts., 25). Kasvokkaisen haastattelun hyviä puolia ovat myös ei-kielellisten vihjeiden tulkinnan mahdollisuus sekä tiedonkeruun ja tilanteen muokattavuus tarpeen mukaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34). Haastattelututkimukset lajitellaan useimmiten niiden rakenteen mukaan lomakehaastatteluun, puolistrukturoituun haastatteluun sekä strukturoimattomaan haastatteluun (mts., 44).

Tutkielmani menetelmäksi valikoitui edellä mainituista luokituksista puolistrukturoitu haastattelututkimus. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset pysyvät kutakuinkin samoina kaikille haastateltaville, mutta niiden järjestys saattaa vaihtua. Haastateltavat vastaavat kysymyksiin omin sanoin eli vastausvaihtoehtoja ei ole etukäteen määritetty. Näin ollen haastattelun teema ja aihe on tiedossa, mutta tarkkaa etenemistä ei ole määritetty. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Brinkmannin (2013, 21) mukaan puolistrukturoidussa haastattelututkimuksessa hyödynnetään dialogissa ilmennyttä tietoa ja samalla haastattelijä pystyy ohjailemaan keskustelua aiheisiin, jotka ovat tutkielman kannalta tärkeitä. Näin ollen tämä menetelmä auttaa itseäni sekä haastateltavaa pysymään tutkimuskysymykseni ympärillä eikä haastattelu liiku liikaa suuntaan tai toiseen.

Toiveenani oli aluksi saada konkreettisia esimerkkejä siitä, miten faktantarkistus on muuttunut, mutta myös kartoittaa haastateltavien ajatuksia ja mielipiteitä faktantarkistuksesta ja sen muutoksista. Näin ollen ennalta määritetty teema sekä

tukikysymykset läpikäytävistä aiheista ohjasivat haastattelua, mutta täysin strukturoidun haastattelun sijaan tilaa on myös vapaammalle keskustelulle (Eskola, Lätti & Vastamäki 2018, 26).

Vaihtoehtoinen tapa puolistrukturoidulle haastattelututkimukselle olisi varmasti ollut strukturoitu lomakehaastattelu. Lomakehaastattelussa kysymykset, niiden määrä, järjestys ja muoto ovat kaikille täysin samat (Hirsjärvi & Hurme 2008, 44). Lomakehaastattelussa olisi ollut mahdollisuus kartoittaa suuremman joukon ajatuksia aiheesta, mutta sillä olisi saanut varmasti suppeamman version vastauksista. Lomakehaastattelu olisi varmasti myös vaatinut haastateltavalta enemmän, koska kysymyksiin olisi pitänyt vastata tarkemmin ja konkreettisemmin. Keskusteluomaisessa haastattelututkimuksessa on haastateltavan mahdollisuus enemmän avata omia ajatuksiaan sekä haastattelijalla saada laajemmin tietoa aiheesta, koska tiedossa on, että vastaukset voivat olla moninaisia ja vaihtelevia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35).

3.1. Tutkimusmenetelmän haasteet

Haastattelua tehdessä on aina muistettava, että kyseessä on tilanne- ja kontekstisidonnainen tapahtuma, jolla on aina vaikutusta haastateltavien vastauksiin (Leinonen, Otonkorpi-Lehtoranta & Heiskanen 2017, 83). Haastattelussa on vältettävä vastauksien ja sitaattien irrottamista kontekstistaan (Brinkmann 2013, 147). Jokaisessa kysymyksessä on useita eri tasoja, jotka vaikuttavat haastateltavan vastaukseen (Gillham 2005, 42). Myös haastattelun analyysin tuloksia voidaan tulkita eri tavoin (Brinkmann 2013, 143). Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 35) mukaan haastateltava voi antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. Näin ollen haastattelussa pitää aina huomioida, että haastateltava voi mahdollisesti vastata sen mukaan, miten hän ajattelee olevan järkevää tai hyväksyttyä vastata.

Gillhamin (2005, 79) mukaan puolistrukturoidun haastattelun haasteita ovat sen pitkä prosessi sekä haastavuus haastattelijalle. Myös Hirsjärvi ja Hurme (2008, 35) kertovat, että haastattelu vaatii tiettyä osaamista ja että haastattelu ja sen tekeminen vie paljon aikaa valmisteluiden ja litteroinnin takia.

Haastattelumenetelmän haasteet tiedostaen pyrin pitämään kysymykseni yksinkertaisina, konkreettisina ja selkeinä. Teen haastateltaville selkeäksi, että pyrin kartoittamaan yleisesti alan muutoksia vertailemalla tuloksia ja vastaukset eivät henkilöidy kehenkään, jotta haastateltavat pystyvät vastaamaan mahdollisimman rehellisesti. Todennäköisesti myös anonymiteetti antaa haastateltaville vapauden vastata omien mielipiteidensä mukaisesti.

3.2. Haastateltavat

Eskolan, Lätin ja Vastamäen (2018, 26) mukaan haastateltavien tulee olla henkilöitä, joilla uskotaan ja toivotaan olevan kokemusta tai haluttua tietoa tai he ovat mukana asiaan liittyvässä toiminnassa. Haastattelin kahdeksaa toimittajaa, jotka ovat perehtyneet faktantarkistukseen ja joilla on siitä hyvin kokemusta. Seitsemän haastateltavista oli osallistunut jonkinlaiseen faktantarkistusprojektiin oman työnsä lisäksi ja yksi oli faktantarkistuksen asiantuntija työnsä kautta. Tässä tutkielmassa kuitenkin keskitytään enemmän toimittajien jokapäiväiseen faktantarkistukseen.

Halusin, että haastateltavat edustavat kattavasti kaikkia Suomen suurimpia mediataloja, jotta tutkielmani kuvastaa faktantarkistuksen muutoksia mahdollisimman laajasti eikä vain yhden toimituksen tai median sisällä. Kaksi haastateltavista olivat Sanomalta, kolme Alma Medialla, kaksi Yleltä sekä yksi oli freelancertoimittaja. Kaikki haastateltavat olivat olleet alalla vähintään viisi vuotta ja he tekivät töitä laajasti eri toimituksiin: televisioon, radioon, printtiin tai verkkoon. Kaikki paitsi yksi tekivät töitä useampaan kuin yhteen näistä nykyisessä työssään. Kaikki toimittajat eivät tehneet haastatteluiden aikana perinteistä kirjoittavaa työtä, vaan osallistuivat enemmän tiedonhankintaan tai muuhun pohjustavaan tai editoivaan työhön toimituksissa. Osa toimittajista oli erikoistunut tiettyyn toimitukseen ja varsinkin he tekivät enemmän tutkivan journalismin tyylistä työtä. Yhtä kaikki, faktantarkistus on osa kaikkien työtä. Viittaan analyysissäni haastateltaviin seuraavasti, jättäen työllistävän organisaation mainitsematta anonymiteetin varmistamiseksi:

H1: Toimittaja, printti ja verkko, ollut mukana faktantarkistusprojektissa aikaisemmin

H2: Toimittaja, printti, ollut mukana faktantarkistusprojektissa aikaisemmin

H3: Toimittaja, verkko ja TV, ollut mukana faktantarkistusprojektissa aikaisemmin

H4: Toimittaja, printti ja verkko, ollut mukana faktantarkistusprojektissa aikaisemmin

H5: Toimittaja, printti ja verkko, ollut mukana faktantarkistusprojektissa aikaisemmin

H6: Toimittaja, printti ja verkko, ollut mukana faktantarkistusprojektissa aikaisemmin

H7: Toimittaja, printti, verkko ja radio, faktantarkistuksen asiantuntija työn kautta

H8: Toimittaja, verkko ja TV, ollut mukana faktantarkistusprojektissa aikaisemmin

Kahdeksan haastattelua määränä ei ole järin suuri, mutta riittävä saadakseni selville tärkeimmät aiheeseen liittyvät teemat ja muutokset. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 59) mukaan vain muutamalla haastattelulla voidaan saada merkittävää tietoa, varsinkin jos analyysi sisältää suuren määrän huomioita. Puolistrukturoidussa haastattelussa ohjekysymyksien avulla haastattelusta voi saada kattavasti tietoa aiheesta (Gillham 2005, 79).

Haastattelin toimittajia, jotka ovat perehtyneet tavalla tai toisella faktantarkistukseen eli he ovat sen asiantuntijoita. Asiantuntijahaastattelussa nimensä mukaisesti haastatellaan henkilöitä, joilla oletetaan olevan erityistä tietoa tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä, jota ei välttämättä ole kuin harvoilla (Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 182). Tarkoitukseni oli kuitenkin saada näkemystä faktantarkistuksen ympärillä vaikuttaviin teemoihin ja asioihin, jotka ovat vaikuttaneet sen kehittymiseen, kuin pelkästään konkreettisia esimerkkejä, miten faktantarkistus tapahtuu toimituksessa. Asiantuntijahaastattelua käytetäänkin hyödyntämään asiantuntijuudesta kumpuavaa näkemystä ja ymmärtämään asioiden tilaa sekä tulkitsemaan ilmiöitä (Alastalo,

Åkerman & Vaittinen 2017, 185). Koska haastattelut keskittyivät loppujen lopuksi enimmäkseen konkreettisten muutosten sijaan ajatusmaailmallisiin muutoksiin faktantarkistuksessa, oli tärkeää, että toimittajat olivat faktantarkistukseen perehtyneitä, jotta he pystyivät puhumaan aiheesta sekä esittämään omia mielipiteitään. Toisaalta olisi voinut olla mielenkiintoista haastatella pelkästään nopean syklin uutistoimittajia, jotka eivät ole kiinnittäneet faktantarkistukseen niin paljon huomiota ja vertailla tuloksia. Tämä olisi kuitenkin nostanut työmäärää huomattavasti gradututkielmaa suuremmaksi työksi.

Haastateltavat kerättiin kahden faktantarkistuksen parissa työskentelevän henkilön kautta, jonka jälkeen potentiaaliin haastateltaviin otettiin yhteyttä sähköpostitse tai soittamalla. Haastateltavat kerättiin alustavista ehdotuksista niin, että he edustivat mahdollisimman tasaisesti Suomen suurimpia mediataloja. Yhteys otettiin yhdeksään toimittajaan ehdotuksien perusteella, joista yhtä ei saatu kiinni ollenkaan, joten hänen tilalleen valittiin toinen henkilö. Toimittajat eivät saaneet nähdäkseen haastattelurunkoa etukäteen, mutta heille kerrottiin haastattelun teemoista sähköpostitse etukäteen, jos he pyysivät, mutta suurin osa ei kysynyt edes niitä.

Haastattelut toteutettiin anonyymisti, joka tarkoittaa, että haastateltavien nimet ja muut tunnistamisen mahdollistavat tiedot muutetaan, poistetaan tai kategorisoidaan (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 361). Vaikka haastateltavat ovat alansa asiantuntijoita, ei heidän henkilöllisyydellään ole tutkielman tavoitteen kannalta merkitystä. Myös koska toivoin heidän antamiensa vastauksien kuvastavan myös ajatuksia faktantarkistuksesta koko alalla, ei vastauksien tarvitse henkilöityä yhteen ihmiseen tai organisaatioon. Myös koska faktantarkistukseen liittyy varmasti paljon tekijöitä ja mielipiteitä mistä kaikki eivät välttämättä ole samaa mieltä, antaa anonymiteetti mahdollisesti rohkeutta vastaamaan rehellisesti.

Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluna. Yksilöhaastattelussa haastattelijä pystyy ryhmähaastattelua paremmin pitämään ohjat käsissään ja luomaan haastateltavalle helpommin luotettavan ja mukavan tilanteen, jossa haastateltava pystyy vastamaan rehellisesti ja avoimesti kysymyksiin (Brinkmann 2013, 27). Seitsemän toimittajaa

haastateltiin kasvatusten ja yksi haastattelu tehtiin Skypen välityksellä. Äänenlaadun takaamiseksi haastatteluja ei tehty yleisillä paikoilla vaan erikseen varatuissa tiloissa joko yliopiston tiloissa tai haastateltavien työpaikalla. Haastattelut äänitettiin sekä puhelimen nauhurilla sekä tietokoneen nauhurilla.

Haastattelut pidettiin reilun kuukauden aikana noin kahden haastattelun vauhdilla viikkovauhdilla. Tämä rytmi sopi hyvin yhteen litteroinnin kanssa, jota kertyi yhteensä noin 53 sivua. Gillham (2005, 79) mainitsee puolistrukturoidun haastattelun positiivisiksi tekijöiksi muun muassa juuri avoimuuden ja järjestelmällisyyden tasapainon. Avoimuus ja keskustelunomaisuus kävi omassa tutkielmassani tärkeäksi, koska konkreettisia muutoksia oli vaikea saada haastatteluista irti, jolloin suhtautuminen faktantarkistukseen ja sen muuttumiseen painottui enemmän, joka oli mahdollista puolistrukturoidun mallin takia. Aluksi se, ettei alun perin toivomiani konkreettisia muutoksia tullut esille tuntui hankalalta, mutta haastattelujen edetessä niiden fokus kävi selvemmäksi. Loppujen lopuksi kaikki haastateltavat vastasivat melko yhteneväisesti asioihin, joten selkeät teemat oli helppo nostaa esille. Kaksi haastatteluista oli vain noin puolen tunnin mittaisia, mutta kaikki toimittajat vastasivat kattavasti kaikissa haastatteluissa niin etteivät lyhyemmät haastattelut erottuneet muista. Keskimääräinen haastattelun pituus oli noin 40 minuuttia. Muutenkin haastattelut sujuivat helposti, varmasti osaksi sen takia, että toimittajat haastattelevat itsekin ihmisiä työkseen, joten tilanne oli heille tuttu. Lisäksi kaikki haastateltavat ilmaisivat heti aluksi, kuinka pitivät tutkielman aihetta mielenkiintoisena ja tärkeänä, joka teki haastatteluista avoimempia ja helpompia.

3.3. Analyysitapa

Analyysitapa määrittää pitkälti sen, mitä aineistosta tarkastellaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on laaja valikoima erilaisia analyysitapoja, joissa on paljon samaa, mutta yleensä myös yksi piirre, joka erottaa analyysitavan muista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 153).

Alasuutari (2011, 69) esittelee analyysimenetelmän nimeltä faktanäkökulma, jota käytetään usein avohaastattelujen analyysimenetelmänä. Faktanäkökulmassa ollaan kiinnostuneita tutkittavan todellisesta käyttäytymisestä tai mielipiteistä. Faktanäkökulmassa käytetään niitä väitteitä, joiden uskotaan heijastavan todellisuutta. Faktanäkökulma sopi menetelmäksi myös, koska uskoin ja toivoin jo etukäteen haastateltavien kertovan faktantarkistuksen muutoksesta juuri omasta näkökulmastaan ja miten he asian ovat nähneet omassa työssään. Toisin kuin esimerkiksi diskurssianalyyseissä, faktanäkökulmassa oletetaan vastaajien puhuvan totta omasta näkökulmastaan eikä esimerkiksi edustamansa organisaation näkökulmasta, joka sopi tutkimukseeni hyvin, koska toimittajien työllistävillä organisaatioilla ei ole väliä.

Kuten haastattelututkimuksissa usein, on analyysissäni laajemmalla tasolla kyse laadullisesta analyysistä. Laadullisessa analyysissä aineisto järjestetään niin, että johtopäätökset voidaan irrottaa yksittäisistä haastatteluista ja siirtää yleiselle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle (Metsämuuronen 2011, 126). Sisällönanalyysiin kuuluu aineiston hyvä tuntemus, sisäistäminen ja teoriointi, luokittelu, tutkimustehtävän täsmennys, ilmiöiden esiintymistiheyden toteaminen ja poikkeusten toteaminen, ristiinvaldointi sekä johtopäätökset sekä tulkinta. (em. 128).

Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2008, 136 & 156) ehdottavat, aloitin jo itse haastattelutilanteessa ja litteroinnin aikana myös kerätä yhteen kiinnostavia piirteitä ja sellaisia tekijöitä, jotka mahdollisesti toistuvat eri aineistoissa eli aloitin muodostamaan analyysejä. Deyn (1993, 31-32) esityksen mukaisesti jaoin analyysejä muodostumisvaiheessa kolmeen eri osaan eli kuvailuun, luokitteluun ja yhdistelyyn. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (2008, 145-149) kuvailu tarkoittaa tapahtumien tai toimien piirteiden kartoittamista, luokittelu aineiston tiivistämistä, yksinkertaistamista ja vertailemistä toisiinsa sekä johonkin empiiriseen ja teoreettiseen pohjaan ja yhdistely luokkien välisten samankaltaisuuksien tai eroavuuksien löytämistä. Alasuutari taas (2011, 32 & 35) puhuu havaintojen pelkistämisestä, jossa aineistoa tarkastellaan jostain tietystä teoreettisesta näkökulmasta ja yhdistetään aineistosta saatavat havainnot. Näin voidaan tehdä tulkinta tutkittavasti ilmiöstä.

Näitä askeleita silmällä pitäen tein analyysini. Haastateltavien vastauksista muodostui helposti tekijöitä sekä teemoja, joita tiesin olevan käsittelyn arvoisia analyysissäni eli jotka peilautuivat hyvin tutkimuskysymyksiin sekä teoriaosuuteen. Litteroin kaikki kahdeksan haastattelua niin kutsutun peruslitteroinnin tyylillä, koska analysoin pelkästään haastattelun asiasisältöä. Kahdeksan haastattelun ja litteroinnin jälkeen kirjoitin ylös tärkeimmät asiat, jotka haastatteluista olivat jääneet mieleen eli kartoitin alustavasti haastateltavien vastauksia. Alustavan kuvailun jälkeen analysoin haastatteluja luokittelemalla vastauksia värikoodein käyttäen lähinnä apuna haastattelurunkoani. Jaoin vastaukset omien teemojensa alle löytääkseni yhteneväisyyksiä sekä eroavaisuuksia. Otin myös ylös muut mielenkiintoiset asiat, jotka mainittiin haastatteluissa mutta eivät sinänsä olleet vastauksia mihinkään yksittäiseen kysymykseen, koska usealla haastateltavalla oli sanottavaa faktantarkistuksesta myös haastattelukysymyksiä ulkopuolelta. Tämän jälkeen kirjoitin analyysin puhtaaksi yhdistellen sitä teoriapohjaan.

Laadullisen analyysin haasteena on se, että tutkijalla on usein jokin ennako-oletus tutkimustuloksesta (Metsämuuronen 2011, 125). Itselläni ennakoajatuksia haastateltavien vastauksista oli syntynyt jo teoriaosuuden etsimisen aikana, mutta uskon, että sen sijaan että ne olisivat ohjanneet omaa ajattelua haastatteluiden tai analyysin aikana, ne auttoivat työni etenemistä, koska ajattelin oletuksiani enemmänkin esimerkkeinä mahdollisista vastauksista ja teemoista.

4. Analyysi

Analyysiosuudessani käyn läpi haastatteluissa ylös nousseet teemat ja pohdin niitä aikaisemman tutkimuksen sekä muiden asioiden valossa. Heti ensimmäiseksi haastatteluissa kävi ilmi, että faktantarkistus on muuttunut viime vuosien aikana, mutta nämä muutokset ovat enemmänkin ajatusmaailmallisia kuin konkreettisia. Ensinnäkin faktantarkistus on noussut ilmiöksi ja puheenaiheeksi toimituksissa. Toimittajien puheissa tämän ilmiön vaikuttajiksi nousivat resurssien väheneminen, sosiaalinen media sekä portinvartijuuden muutos sekä disinformaation leviäminen.

Faktantarkistuksen merkityksestä puhutaan analyysin toisessa kappaleessa. Vaikka journalismin kenttä sekä faktantarkistus ovat kokeneet muutoksia varsinkin viime vuosien aikana, ei toimittajien suhtautuminen faktantarkistukseen ole muuttunut. Faktantarkistus on toimittajille äärimmäisen tärkeä ja samalla hyvin luonnollinen asia. Toiveita faktantarkistuksen kehittämiseen löytyi kuitenkin.

Faktantarkistusta ohjaa edelleen toimittajien korkea ammattietiikka, joka on ollut iso osa toimittajien työtä aina. Toimittajien suhtautuminen alan muutoksiin kertoo myös heidän vahvasta työn eettisestä vakaumuksesta – vaikka jotkut uudet tuulet tuntuvat joskus hankalilta, kaikki mikä tekee journalismista parempaa, on hyvä asia. Faktantarkistuksesta ja etiikasta keskustellaan viimeisessä kappaleessa.

4.1. Faktantarkistuksen muutoksesta

Haastatteluissa kävi ilmi kolme tekijää, jotka ovat toimittajien mielestä vaikuttaneet faktantarkistukseen. Nämä kolme tekijää ovat yleisön vaihtuminen tekijöiksi digitalisaation kautta ja sosiaalisen median nousu, disinformaation lisääntyminen sekä vähentyneet resurssit. Näitä teemoja käsitellään erikseen seuraavissa alaluvuissa, mutta on hyvä huomioida, että kaikki nämä kolme ovat yhteydessä toisiinsa. Yleisön uusi rooli varsinkin sosiaalisen median kautta vaikuttaa disinformaation leviämiseen, digitalisaatio aiheuttaa kiirettä ja niin pois päin. Siksi rajoja näiden teemojen välille on vaikea vetää.

Näiden kolmen tekijän lisäksi moni puhui siitä, miten faktantarkistus on muuttunut toimittajien mielestä ilmiöksi. Faktantarkistuksesta on alettu puhumaan enemmän sekä toimituksessa ja mediakentällä muutenkin. Faktantarkistuksen nousu ilmiöksi on laajempi vastaus siihen, miten toimittajien mielestä asia on muuttunut viime vuosien aikana. Siksi aloitankin tämän kappaleen analysoimalla sitä, miten haastateltujen toimittajien mielestä faktantarkistus on noussut niin sanotusti kartalle. Tähän ilmiöksi muuttumiseen vaikuttivat tietysti äsken mainitut tekijät eli sosiaalinen media, disinformaatio sekä resurssit, jotka käydään tarkemmin läpi myöhemmin tässä kappaleessa.

4.1.1. Faktantarkistus on muodostunut ilmiöksi

Kun toimittajilta kysyttiin, onko faktantarkistus muuttunut heidän mielestään, moni sanoi muutoksen olevan siinä, että faktantarkistus on noussut niin sanotusti pinnalle viimeisen parin vuoden aikana. Yleisin kommentti oli, että faktantarkistus on noussut keskusteluiden aiheeksi. Onkin selkeää, että muutos faktantarkistuksessa on pikemminkin ajatusmaailmallinen kuin konkreettinen. Muutama toimittaja pystyi nimeämään myös joitain konkreettisia muutoksia, mutta ne olivat haastateltujen ajatuksissa hyvin paljon pienemmässä roolissa ja konkreettisia muutoksia piti erikseen kysyä muutamaankin otteeseen haastattelun aikana.

”No ehkä, jos katsotaan että minun urani on kahdeksan vuotta vanha asia, niin tietenkin siitä [faktantarkistuksesta] puhutaan enemmän. Aiemmin se oli niin sanottu itsestäänselvyys.” H5

Moni toimittaja nosti esille muutoksesta puhuessa erilaiset faktantarkistusorganisaatiot tai omien toimitusten faktantarkistusprojektit, joita on ollut enemmän viime vuosien saatossa ja yhdistivät muutoksen niihin. Nämä organisaatiot ja projektit nähtiin olevan Yhdysvalloista rantautunut trendi, joka on samaan aikaan syy sekä seuraus, miksi faktantarkistus on noussut pinnalle. Ulkomaiden malli on saattanut lisätä sekä lukijoiden että itse medioiden kiinnostusta aiheeseen, mutta kaikki toimittajat sanoivat, ettei

pelkästään Yhdysvaltojen malli tai edes toimituksien oma kiinnostus olisi pystynyt luomaan muutoksia faktantarkistukseen ilman digitalisaation tuomia mahdollisuuksia.

”No sen minä olen nähnyt, että on tullut nämä Faktabaarit ja meillä oli tämä projekti -- vaalien alla, että kokeiltiin tuollaista livetarkistusta.” H1

Muutama toimittaja sanoi, että ei näe juuri mitään muutosta faktantarkistuksessa, koska ei aikaisemmin tarkistusta tehty huonomminkaan, mutta hekin myöhemmin puhuivat muutoksesta alan keskusteluissa tai muussa yhteydessä.

Osa toimittajista puhui faktantarkistuksesta paitsi asiana, joka on nyt noussut esille, mutta myös jonkinlaisena ilmiönä tai trendinä. Tämä ilmiö liitettiin paitsi edellä mainittuihin erillisiin faktantarkistusprojekteihin, mutta myös journalistisen alan yleiseen muutokseen, johon liittyivät muun muassa digitaalisuus, portinvartijan roolin muutos sekä disinformaatio. Juuri mainittujen tekijöiden takia toimittajat sanoivat, että hyvä faktantarkistus on nyt tärkeämpää kuin koskaan ja perinteisellä medialla on paineita näyttää olevansa se faktapitoisten ja perustellun informaation tarjoaja.

”Mistä tietyt ihmiset puhuvat valeutisina niin se on tuonut myös vastareaktion, että medialla on tarve korostaa sitä, että me teemme totuudenmukaista tiedonvälitystä.” H2

”Nämä kaikki tekijät vaikuttavat siihen, että media hakee koko ajan oikeutusta. -- että on tarvetta asettua sinne faktojen puolelle niin hanakasti.” H6

Toimittajat eivät osanneet sanoa miten kauan asia pysyy keskusteluissa. Osa oli sitä mieltä, että faktantarkistus nousee keskustelujen aiheeksi vaalien syklien mukaisesti, osa sanoi, että kyseessä on trendi, joka väistyy niin kuin muutkin trendit. Jotkut olivat kuitenkin sitä mieltä, että kiinnostus faktantarkistukseen on pysyvä muutos. Monet syyt kuten populismin lisääntyminen tai uudet sisällöntuottajat eivät ole kuitenkaan väistymässä mihinkään, jollei sitten yleisö kyllästy uudenlaiseen retoriikkaan.

”Voisin olettaa, että vuonna 2020 ei puhuta faktantarkistuksesta, mutta sitten taas vuonna 2023 puhutaan enemmän. Ehkä näkisin sen eniten tällaisten vaaliväittelyiden sykliin liittyvänä asiana.” H5

”En minä usko, tässä [keskustelussa faktantarkistuksesta] on varmaan joku laajempi kulttuurinen muutos. En usko, että tämä on menossa mihinkään tämä homma.” H6

Yhtä mieltä kaikki toimittajat olivat kuitenkin siitä, että faktoilla on tulevaisuudessa vielä väliä. Keskustelua faktantarkistuksesta käydään kiihtyvässä määrin, mutta vaikka ehkä muualla maailmassa perinteisellä medialla ei ole enää samanlaista uskottavuutta kuin ennen, eivät haastatellut toimittajat pelänneet, etteikö Suomessa heidän työssään faktoilla olisi vielä merkitystä. Moni toimittaja piti tulevaisuutta jopa melko synkkänä, jos faktat unohtuisivat ja että niillä on tulevaisuudessa enemmän merkitystä kuin koskaan.

”Kyllä minä uskon, että ihmisiä kiinnostaa [faktat]. Me kaikki olemme sellaisia, että herkemmin uskotaan sellaisia faktoja, joista me pidämme, mutta kyllä uskon, että totuudelle kuitenkin löytyy kysyntää.” H4

”Ihmiset kaipaa sitten kuitenkin elämäänsä jotain tiettyä syvyyttä ja varmuutta --. -- luottamus kuitenkin pitää pohjautua siihen, että puhutaan totta niin en minä usko, että sen merkitys katoaa vastaisuudessakaan.” H5

Faktantarkistus nousut keskustelunaiheeksi myös muualla

Ajatus faktantarkistuksesta ilmiönä ei ole varmasti pelkästään haastateltujen toimittajien päässä. Faktantarkistus on ollut pinnalla mediassa ja ihmisten keskusteluissa viime vuosien aikana ehkä enemmän kuin koskaan. Google Trends -palvelun mukaan haut ”faktantarkistus” hakutermillä ovat nousseet huomattavasti

vuoden 2017 alusta ja hakutermillä ”fact checking” hieman aikaisemmin, vuoden 2016 kesästä lähtien.

Kuva 1. Faktantarkistus-hakutermin hakumäärät ajanjaksona tammikuu 2004-tammikuu 2019 Suomessa.⁸

Kuva 2. Fact checking -hakutermin hakumäärät ajanjaksona tammikuu 2004-tammikuu 2019 koko maailmassa.⁹

Kiinnostus on selkeästi huomattu medioissa myös yllä mainittujen vuosien aikana. Esimerkiksi sanalla faktantarkistus Ylen uutisista¹⁰ hakemalla osumia löytyi vuodesta 2015 lähtien ja Helsingin Sanomien haun¹¹ perusteella aihetta alettiin käsittelemään aktiivisesti niin ikään vuoden 2015 keväästä lähtien.

Myös akateemisessa tutkimuksessa faktantarkistus on ollut enemmän tutkimuksien ja kirjoitusten teemana viime vuosien aikana erityisesti valemedioihin, politiikkaan ja sosiaaliseen mediaan liittyen. Erityisesti englanninkielisessä tutkimuksessa

⁸ Google Trends -palvelu, haku sanalla faktantarkistus <https://trends.google.fi/trends/> haku tehty 13.1.2019

⁹ Google Trends -palvelu, haku sanalla fact checking <https://trends.google.fi/trends/> haku tehty 13.1.2019

¹⁰ Yleisradio, haku sanalla faktantarkistus <https://haku.yle.fi/> haku tehty 13.1.2019

¹¹ Helsingin Sanomat, haku sanalla faktantarkistus <https://www.hs.fi/haku/> haku tehty 13.1.2019

faktantarkistusta on sivuttu paljon: EbscoHost-palvelussa¹² vuosina 2002-2014 akateemisia julkaisuja liittyen hakutermiin ”fact checking” löytyi 20 kappaletta kun taas vuosina 2015-2018, eli pelkästään kolmen vuoden aikana, julkaisuja löytyi jo 57 kappaletta.

Ei siis ihme, että myös faktantarkistuksesta on puhuttu toimittajien mukaan toimituksissa enemmän viime vuosien aikana. Aiheesta keskustelu on kuitenkin selkeästi aiheuttanut enemmänkin uusia sisältöjä kuin vaikutuksia toimittajien työrutiineihin lukuun ottamatta erilaisia faktantarkistusprojekteja. Tämä tukee haastateltavien näkemystä ajatusmaailmallisesta muutoksesta. Koska aihe on ollut pinnalla vasta muutaman vuoden, voi olla, että konkreettiset muutokset ovat vasta tekemässä tuloaan. Toimittajat kuitenkin sanoivat, että faktantarkistukseen on kiinnitetty enemmän huomiota. Kyse voi olla myös siitä, että koska faktantarkistus on niin integroitu osa toimittajien työtä, mahdollisia muutoksia ei osata liittää juuri faktantarkistukseen vaan yleisesti työn tekemiseen.

4.1.2. Resurssit

Osa toimittajista sanoi online-aikakauden vaatiman kiireen vaikuttaneen heidän tekemäänsä faktantarkistukseen. Kiireessä toimittajat joutuvat tekemään kompromisseja esimerkiksi lähteiden suhteen. Usein toimittajat joutuvat käyttämään kiireessä jotain toista mediaa lähteenä, jolloin joudutaan luottamaan, että tämä media on tarkistanut tietonsa hyvin. Jos kuitenkin näin ei ole, virhe on uutisen levittäjän.

”Ehkä siinä tulee sellainen kiirepaine, mistä muut, josta kirjoittavassa työssä puhuvat. Että siinä voi joutua tekemään kompromisseja, ettei välttämättä ole kahta riippumatonta lähdettä.” H2

”Kiireessä tehdään ulkomaan kevyitä pätkiä ja siinä on aika iso riski, että voi mennä välillä väärin. -- ulkomainen laatumedia on julkaissut sen saman

---

¹² EbscoHost, haku sanalla [fact checking] <http://web.b.ebscohost.com> haku tehty 13.1.2019

[videomateriaalin] niin ajatus siitä, että meidän pitäisi pystyä tarkistamaan sen autenttisuus paremmin.” H1

Haastatteluissa kuitenkin kävi ilmi, ettei kiire ole toimituksissa niin iso asia. Kuten sanottua, osa haastatelluista mainitsi kiireen vaikutuksen faktantarkistukseen, mutta osa mainitsi sen vasta kun kiireestä erikseen kysyttiin tai jopa sanoi, ettei kiire vaikuta heidän faktantarkistukseen. Moni sanoi, että toimituksissa on aina ollut kiire eikä se siis ole mikään uusi asia. Muutama sanoi myös, ettei kiire saa olla syy sille, ettei faktoja tarkistettu.

”Kiire ei ole myöskään hyväksyttävä peruste sille, että joku asia on mennyt väärin. Toki niitä menee joskus väärin sen takia, mutta sen ei pitäisi mennä niin.” H4

Resurssien väheneminen on toimittajille taustapiru

Resurssien vähenemisen on todettu vaikuttaneen toimittajien työhön. Himma-Kadaksen (2017, 25) mukaan paine nopeudesta voi saada toimittajat jättämään väliin perinteiset rutiininsa ja Mannisen (2017, 213) mukaan toimittajien faktantarkistus on voinut kärsiä resurssien puutteen takia. Omassa tutkimuksessani kiire ei kuitenkaan ollut niin vahvasti läsnä. Kiireen merkityksen vähyyys oli hieman yllättävää verraten sen painotukseen aikaisemmassa tutkimuksessa, mutta siihen on muutama todennäköinen syy. Moni haastatelluista toimittajista tekee tutkivampaa journalismia, jossa nopeuspaineet eivät ole niin kovat kuin muilla journalisteilla. Näin heidän näkemyksensä on hieman erilainen. Syy kiireen merkityksen vähyydelle voi olla myös siinä, ettei kiirettä osata yhdistää juuri faktantarkistukseen vaan se vaikuttaa yleisemmin työhön. Kuten moni haastatelluista sanoi, on kiire ollut toimitustyössä aina läsnä, eikä se ole muuttunut heidän uransa aikana juuri mitenkään. Ehkäpä kiire on jo toimituksissa niin vakio, että sitä ei ajatella enää kovin isona tekijänä, vaan asiana, joka kuuluu jokaiseen työpäivään ja työtehtävään. Tätä ajatusta tukee myös Juntusen (2011, 40) tutkimuksen huomiot.

Resurssien puutteen välillinen vaikutus faktantarkistukseen oli näkyvissä muissa vastauksissa. Moni toimittaja antoi esimerkkejä tilanteista, joissa faktantarkistus oli

mennyt tavalla tai toisella pieleen ja kaikissa niissä kyse oli huolimattomuusvirheestä. Tietäen kuinka vakavasti toimittajat suhtautuivat faktantarkistukseen, on vaikea uskoa, että virheet johtuivat ylimielisyydestä faktoihin vaan enemmänkin kyse saattoi olla kiireestä. Resurssien ja erityisesti taloudellisten puutteiden vähentyminen näkyi myös, kun toimittajat puhuivat toiveistaan faktantarkistuksen suhteen. Haastateltavat toivoivat, että toimituksilla olisi omat faktantarkistusosastonsa, mutta eivät uskoneet mediataloilla olevan nimenomaan resursseja siihen. Toisaalta tämä ei varmasti ole ollut mikään muutos, vaan resurssipula on ollut läsnä journalismissa jo pidempään tai on jo nykyään osa journalismia kuten Pöyhtäri ym. (2016, 9) totesivat. On kuitenkin selkeää, että resurssien puutteella on jonkinlaista vaikutusta myös faktantarkistukseen, joskaan ei niin selkeää kuin muuten toimittajien työhön, vaikka aikaisempi tutkimus on ollut hieman eri mieltä (ks. Nikunen 2011, 49-50). Hyväkin niin, että toimittajat tuntevat, että heillä on tarpeeksi aikaa tehdä faktantarkistusta, koska kiire ei palvele myöskään kuluttajaa.

4.1.3. Sosiaalinen media ja uudet sisällöntuottajat

Jokainen toimittaja mainitsi ensimmäisenä yleisön roolin muuttumisen aktiiviseksi tekijöiksi ja kommentoijiksi, kun heiltä kysyttiin, miksi faktantarkistus on heidän mielestään muuttunut tai miksi siitä puhutaan nyt enemmän. Digitalisaatio sekä erityisesti sosiaalinen media on antanut yleisölle mahdollisuuden kommentoida ja lähettää palautetta jutuista välittömästi ja suoraan. Sosiaalisen media kautta toimittajat saavat nopeampaa palautetta paitsi omasta työstään, he myös saavat helpommin juttuvinkkejä.

"-- ylipäätään erinäisten mielipiteiden ilmaisukanavien ja sosiaalisen media vaikutus tietenkin on tähän iso." H5

"Jos joku poliitikko puhuu muunneltua totuutta vaikka Twitterissä ja sitten joku lukija huomaa sen ja lähettää meille. Siinä on semmoista et me saadaan siitä herkemmin tieto." H4

Suurin osa toimittajista kuitenkin puhui siitä, kuinka sosiaalisen median ja muutenkin teknologisen muutoksen vuoksi faktantarkistuksessa pitää olla erityisen tarkka, koska virheistä jää helpommin kiinni ja niistä tehdään iso asia. Kukaan toimittaja ei sinänsä pelännyt virheitä eikä sanonut, että työtä tehtäisiin paremmin kuin aikaisemmin, mutta halusi kuitenkin huomioida sen, kuinka nopeasti palautetta tulee pienistäkin asioista kuten esimerkiksi virheellisestä päivämäärästä.

”--ja myös se, että kun sosiaalisen median kautta mediakritiikki on paljon näkyvämpää kuin ennen. Ja toimittajat jäävät virhesitään kiinni huomattavasti helpommin ja useammin kun ennen ja sitten siitä tehdään myös näkyvää. Minä uskon, että tällä on jossain määrin vaikutusta. että toimittajat ovat alkaneet ainakin tiettyjen aiheiden kohdalla tekemään työnsä hieman tarkemmin. Koska ei halua jäädä kiinni siitä, että tekee virheitä.” H7

”Ei se tapa, jolla journalismia tehdään, ole muuttunut. Kyllä minä olen yhtä tarkka nykyään, mutta kyllä minulla on takaraivossa se tieto, että jos tulee iso moka niin se on isosti tuolla ja se leviää.” H1

Koska lähes kaikki informaatio on nykyään kaikkien saatavilla ja erilaisia lähteitä sekä medioita on laajemmalla skaalalla kuin ennen internetin syntyä, ovat lukijat usean toimittajan mukaan suhtautuneet kriittisemmin perinteiseen mediaan. Myös koska virheet paljastuvat helpommin ja ne ovat kaikkien nähtävillä ja tuomittavissa, on yleisöstä tullut laatutietoisempi ja he kyseenalaistavat median tekemiä valintoja esimerkiksi juttuaiheista tai lähteiden valinnoista.

”Someaika on tehnyt sen, että toimittajien pitää olla tosi tarkkoja faktojen kanssa. Yleisö pääsee tarkastamaan niitä faktoja tavalla mitä he eivät ole aikaisemmin päässeet. Ennen he saattoivat laittaa kirjeen tai soittaa toimitukseen, mutta nykyään se on heti somessa ja se pitää meidät varpaillaan.” H1

”Mutta faktantarkistuksesta itsestään keskustelu on tuonut esiin yleisössä ylipäättään ehkä kriittisemmän suhtautumisen median tekemiä valintoja kohtaan sen suhteen, että mitkä faktat nostetaan esiin.” H5

Virheiden korjaamista ei koettu raskaana tai ärsyttävänä, mutta niiden esiintuonnin yleisyys sekä lyömäaseena käyttäminen oli selkeästi syy, miksi palautteen määrästä haluttiin puhua. Ilmeisesti tämä teema oli siis toimittajien mielessä iso. Virheitä ei toimittajien mielestä välttämättä tule edes enemmän kuin aikaisemmin, mutta ne yksinkertaisesti huomataan helpommin. Internetissä kaikki on ikuista ja jollakulla on kuitenkin kuvakaappaus virheestä, oli se sitten pilkkuvirhe tai isompi asiavirhe. Monesta tuntui, että osa lukijoista pyrkii tahallaan etsimään virheitä jutuista, jotta jutun, toimittajan tai koko uutismedian luotettavuus voidaan kyseenalaistaa.

”Tämäkin liittyy sinänsä faktantarkistukseen, kun meitä yritetään haastaa enemmän kaikesta. On semmoisia, jotka yrittävät etsiä virheitä mistä tahansa ja vaikka se olisi 20 000 merkkiä pitkä juttu, mutta joku näkee, että on yksi päivämäärä väärin niin hän voi alkaa siitä riehumaan somessa ja lähettää viestiä. Et hän yrittää sillä tavalla viedä sen jutun uskottavuutta eli katsokaan taas täällä on valeuutisia tai väärää tietoa, vaikka kaikki on kunnossa ja yksi huolimattomuusvirhe jutussa.” H8

Moni toimittaja huomautti myös, ettei perinteisellä medially ole enää samanlaista portinvartijan roolia kuin ennen. Sosiaalisen median kautta yksittäiset päivitykset voivat nousta puheenaiheiksi ilman tai ennen että perinteinen media niitä huomioi tai tarkistaa. Sosiaalisen median myötä suodattamattomia faktoja on liikenteessä yhä enemmän.

Palautteen määrä ja virheiden huomioiminen ovat vaikuttaneet myös muutaman toimittajan mielestä konkreettisesti heidän työhönsä niin, että lähteet tuodaan läpinäkyvämmäksi juttuihin. Perustelut ja lähteet kirjoitetaan juttuihin sisälle lukijalle selväksi ja näin pyritään paitsi palvelemaan tarkempia lukijoita, mutta myös ennaltaehkäisemään mahdollista palautevyöryä. On kuitenkin huomioitava, että tämä

asia tuli monessa haastattelussa ilmi vasta kun läpinäkyvämmästä kirjoitustavasta erikseen kysyttiin. Voi olla siis, että tätäkään asiaa ei osata yhdistää suoraan faktantarkistukseen tai siihen liittyviin muutoksiin.

Ihanan kamala sosiaalinen media

Haastateltujen toimittajien mielipide sosiaalisen median vaikutuksesta ei tullut yllätyksenä, koska useammassa aikaisemmassakin tutkimuksessa on todettu, että sosiaalisen median tuoma muutos journalismiin on varsin suuri. Esimerkiksi Amazeenin (2013, 19) tutkimuksessa kerrottiin portinvartijuuden muutoksen vaikuttaneet toimittajien faktantarkistukseen ja Nikusen (2011, 18) mukaan erityisesti internetin ja sosiaalisen median suosion nousu on vaikuttanut mediakentän muutoksiin.

Sosiaalisen median vaikutus on toimittajien työssä sekä konkreettinen että henkinen. Konkreettisesti ottaen toimittajat saavat työstään paljon enemmän palautetta, johon pitää myös reagoida sen lisäksi, että heidän on pitänyt työssään huomioida tarkkuudella sekä läpinäkyvyydellä suurempi palautteen määrä sekä kriittisemmät kuluttajat. Samalla koska palautetta ja kritiikkiä tulee enemmän ja se leviää pidemmälle, on toimittajien takaraivossa aina tieto siitä, että pienistäkin virheistä voidaan tehdä iso asia.

Jyrkiäinen (2009, 91) on todennut, että toimittajat ovat menettäneet portinvartijan rooliaan muille toimijoille. Tämä sama tuli esille myös haastatteluissa, kun toimittajat kertoivat, että tarinat voivat levitä sosiaalisen median kautta yhtä hyvin kuin perinteisen median kautta. Samalla sosiaalisesta mediasta poimitaan juttuaiheita, jolloin myös kuluttajat ovat omalla tavallaan vaikuttaneet siihen, mistä mediassa puhutaan, koska onhan median tärkeää huomioida myös asiat, jotka puhuttavat lukijoita. Nikunen (2011, 77) kirjoittaakin, etteivät perinteisen median sisällöt nouse enää kiinnostavimmiksi tai seuratuimmiksi sisällöiksi.

Sosiaalisen median vaikutuksella on hyvät ja huonot puolensa. On hienoa, että kuluttajat voivat antaa palautetta ja kritiikkiä median toimintaa kohtaan, koska se tukee demokratiaa eivätkä toimittajatkaan voi elää omissa kuplissaan. Nopea palaute

virheestä tai laadusta kuuluu nykyaikaan, eivätkä toimittajat olleet siitä pahoillaan. Lukijoiden aktiivisuutta ei ole nähty aikaisemminkaan negatiivisena asiana (Hujanen 2014, 38). Toisaalta vaarana sosiaalisen median ketterydessä on se, että tarkistamattomat tiedot leviävät helpommin ja pidemmälle, josta puhuivat myös Eckberg ja kumppanit (2018, 153). Myös toimittajien kritisoimista voidaan käyttää aseena legitimitetin vähentämiseksi rakentavan palautteen sijaan.

Vaikuttaa siis siltä, että vaikka sosiaalinen media ei olekaan enää kovin uusi asia, on sen merkitys noussut huimaavaa vauhtia. Toimittajat eivät vaikuttaneet pelkäävän sosiaalisen median vaikutusta, mutta he ehkä vielä hieman pohtivat miten tähän kaikkeen olisi paras reagoida ja miten sosiaalista mediaa voitaisiin hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla sekä median että kuluttajien kannalta. Kritiikki ei kuitenkaan saisi yltyä anonyymiksi vihapuheeksi. Vuonna 2015 Helsingin Sanomien NYT-liitteen kommentointimahdollisuus suljettiin tilapäisesti ylilyöntien siistimiseksi¹³. Vika ei kuitenkaan välttämättä ole sosiaalisessa mediassa itsessään, vaan ihmisten omassa käyttäytymisessä sekä esimerkiksi vallitsevien arvojen muutoksessa tai politiikan kasvaneessa vastakkainasettelussa. Tämä kannattaa ottaa vakavasti, koska Reutersin tutkimuksen¹⁴ (2018, 76) mukaan suomalaisten suuri luottamus mediaan on todennäköisesti siinä, että Suomessa on melko vähän poliittista polarisaatiota. Näin ollen ainakin ratkaisuja sosiaalisen median haasteisiin kannattaa etsiä myös itse teknologian ulkopuolelta.

4.1.4. Valeuutiset ja disinformaatio

Yksi teema, jonka kaikki haastatellut toimittajat mainitsivat vaikuttaneen faktantarkistuksen nousuun pinnalle, oli disinformaatio. Tästä aiheesta puhuttiin disinformaation lisäksi monella eri nimellä kuten valeuutiset, vaihtoehtoiset mediat tai

---

¹³ Nyt-liite, Jussi Pullinen, 1.9.2015, Suljemme kommenttiosiomme, koska jotainhan tässä on tehtävä, <https://www.hs.fi/nyt/art-2000002848999.html> Luettu 24.1.2019

¹⁴ Reuters Institute for the Study of Journalism, Nic Newman, Richard Fletcher, Antonis Kalogeropoulos, David A. L. Levy & Rasmus Kleis Nielsen <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf>. Luettu 25.1.2019

totuuden jälkeisyys, mutta kaikissa haastatteluissa viitattiin näillä toimijoihin, jotka pyrkivät edistämään omaa agendaansa levittämällä virheellistä tietoa.

”Ehdottomasti on lisännyt valemediat ja tämän tyyppiset sitä, koska ne kääntävät sen oman agendansa mukaiseksi. -- minä ainakin tunnistan tarpeen, että toimittajat haluavat pitää faktoista todella hyvää huolta, ettei kukaan pääse sanomaan, että näin.” H1

”Sanoisin, että sen [faktantarkistuksen] merkitys vain korostuu koko ajan, koska sitä disinformaatiota on niin paljon liikkeellä ja somessa trolleja ja muuta. Monet tahot haluavat vaikuttaa myös niihin sisältöihin.” H8

Useampi toimittaja mainitsi myös tässä yhteydessä nimeltä Donald Trumpin sekä populististen puolueiden nousun, joka on heidän mielestään vaikuttanut uudenlaisen retoriikan syntyyn, jossa faktoilla ei olekaan enää niin paljon merkitystä. Vastakkainasettelu faktapitoisen uutisoinnin ja uudenlaisen retoriikan välillä on koventunut, koska lukijat voivat itse valita omat uutislähteensä eikä perinteinen media ole enää portinvartijana.

”Me eletään tällaista totuuden jälkeistä aikaa ja kaikki voivat heittää kaikenlaisia näkemyksiä ilmaan ja meidän tehtävä on ikään kuin kertoa miten asiat oikeasti ovat.” H6

Moni toimittaja puhui sosiaalisen median ja valeuutisten vaikutuksesta samassa lauseessa. Onkin selvää, että nämä kaksi ovat linkittyneet yhteen ja vahvistavat toisiensa roolia. Toimittajienkin mukaan valeuutisia on ollut aina, mutta niiden leviäminen on aivan uudenlaisessa vauhdissa sosiaalisen median takia. Samoin sosiaalinen media on luonut disinformaatiolle uuden paikan muodostua. Yhteys huomioitiin erityisesti sosiaalisen median muuttaman portinvartijan roolin takia. Julkaisuja ei juuri tarkisteta ja ne voivat saada vähintäänkin yhtä suuren yleisön kuin perinteiset uutiset. Puhumattakaan siitä, että juuri niissä kiertävät usein kaikkein raflaavimmat aiheet. Ja kun väite on kerran nähty, on ihmisten mielipidettä siitä vaikea enää muuttaa.

”--kun mielipiteiden ilmaiseminen suurelle yleisölle on alati helpompaa niin totta kai se vaikuttaa siihen.” H5

*Yksi [syy] on tämä valemediailmiö ja yleinen mis- ja disinformaation lisääntyminen. -- Ja ehkä on tajuttu vihdoin se, että internet ja varsinkin sosiaalisen median palvelut on luoneet sellaisen tilanteen, jossa kaikki informaatio näyttäytyy yleisön silmiin samanarvoisena. Ja siitä faktapohjaisen informaation erottaminen on yhä vaikeampaa ihmisille.”
H7*

Huolimatta disinformaation leviämisestä ja uusien toimijoiden tulemisesta, kukaan toimittaja ei sinänsä tuntenut olevansa kilpailussa näiden kanssa. Eräskin haastateltava huomautti, että loppujen lopuksi vain pieni osa lukijoista oikeasti uskoo valemedioihin tai pyrkii kaatamaan perinteisten medioiden uskottavuutta.

Elämmekö nyt totuuden jälkeistä aikaa?

Disinformaation ja valemedioiden nousu oli hyvin vallitseva teema haastatteluissa. Internet ja sosiaalinen media ovat luoneet mahdollisuuden valemedioille levitä laajemmalle ja ihmiselle mahdollisuuden etsiä itse tietoa ja omia totuuksiaan (Burkhardt 2017, 6 & 8). Tandoc ja kumppanit (2018, 138) huomauttavat, että vaikka valeuutiset eivät ole uusi asia, on niille nyt löytynyt uusi kanava. Haastatteluissakin toimittajat linkittivät sosiaalisen median tulon ja valeuutisten voiman vahvasti yhteen. Valeuutiset eivät ole asiana uusi, mutta niiden leviäminen ja näkyvyys on kasvanut huomattavasti sosiaalisen median takia. Valemediat tuskin siis olisivat niin suuri ilmiö, jos teknologista kehitystä ei olisi tullut.

Juntusen tutkimuksessa (2017, 58) suurin osa toimittajista koki, että valeuutissivustot uhkaavat perinteistä journalismia, mutta sen sijaan sosiaalisen median kautta tulleita uusia kuluttajia ei koettu kilpailijana. Kuten omassa tutkimuksessanikin, moni luotti myös siihen, että valtamedialla on tässä tilanteessa hyvä mahdollisuus erottautua

vaihtoehtoisista tarjoajista ja että erottautuminen on myös hyvin tärkeää, koska toimittajien vastuulla on myös oikoa väärää uutisia sekä torjua niiden leviämistä. (emt. 59). Toimittajien mielestä tilanne ei vaikuttanut toivottomalta, koska valeuutisten luomisesta ja levittämisestä vastaa kuitenkin vain pieni osa maailman ihmisestä. Myöskin Waisbord (2018, 1867 & 1896) sanoo, etteivät valeuutiset ole hallitseva trendi journalismissa emmekä voi sanoa elävämme totuuden jälkeistä aikaa muistuttaen, että kyse on myös paljon suuremmasta asiasta ja muistakin muuttujista kuin pelkästä journalismista.

Toimittajat puhuivat paljon retoriikan muutoksesta, jossa valheista välittämättä pyritään edistämään omaa etua. Tästä kannattaisi olla kiinnostunut ja ehkä hieman huolissaankin, koska sen vaikutukset voivat olla todella suuria. On sanottu, että esimerkiksi vuoden 2016 Yhdysvaltojen presidentinvaaleissa sekä saman vuoden Iso-Britannian Brexit-äänestyksessä tällä uudella tavalla vaikuttaa ihmisiin oli suuri merkitys (Eckberg et al. 2017, 149). Khaldarova ja Pantti (2016, 893 & 899) puhuvat uutisoinnin strategisesta narratiivista, jolla pyritään vahvistamaan väitteitä raportoinnin sijaan. Tällaisessa uudenaikaisessa retoriikassa Eckbergin ja kumppanien (2017, 152-153) mielestä luotetaan niin kutsuttuun vahvistusharhaan eli siihen, että ihmiset uskovat väitteisiin, jotka tukevat heidän omaa näkemystään. Harha on hyvin vahva ja selittää miksi väitteisiin uskotaan vielä sen jälkeenkin, kun väite on todistettu vääräksi.

4.2. Faktantarkistuksen tekemisestä

Lähes jokainen toimittaja sanoi jossain vaiheessa haastatteluita, kuinka vaikea faktantarkistuksesta on puhua, koska se on niin integroitu osa heidän työtään. Faktantarkistukseen ei ole luotu täysin tarkkoja sääntöjä vaan toimittajien mukaan sitä ohjailee enemmänkin oma ammattietiikka sekä esimerkiksi Journalistin ohjeet. Mutta koska journalismi on muuttunut, oli toimittajilla toiveita siitä, mihin suuntaan faktantarkistuksen tekemisen pitäisi kehittyä. Parempien ohjeistuksien luominen oli kaikkien mielestä kannattavaa, sekä faktantarkistuksen tekeminen analyttisemmin laadukkaana journalismin varmistamiseksi.

4.2.1. Faktantarkistus toimittajan työssä

Haastatellut toimittajat kuvailivat faktantarkistusta yksinkertaisesti tietojen tai väitteiden paikkansapitävyyden tarkistamiseksi. Faktantarkistus ei ole asia, mitä tehdään aina samalla lailla, vaan tekeminen riippuu jutusta sekä aiheesta. Faktantarkistuksessa pitää siis pyrkiä välittämään lukijalle todenmukainen kuva asioista.

”Ensisijaisesti se on eri henkilöiden esittämien faktojen tarkastusta. -- Sanoiko joku jotain, mitä joku sanoi, pitääkö se paikkansa niin se on minusta faktantarkistusta mitä toimittajat ja itsekin teen.” H5

Jokainen haastattelemani toimittaja oli sitä mieltä, että faktantarkistus on äärimmäisen olennainen ja sisäänrakennettu osa heidän työtään. Monelle faktantarkistuksesta oli jopa vaikea puhua, koska sitä ei pystytty ajattelemaan erillisenä osana toimitustyötä.

”Minun mielestäni se on tavallaan sisäänrakennettu osa tätä työtä. -- . Kun teen tätä työtä, niin en minä edes ajattele, että nyt minä teen faktantarkistusta.” H4

”Mutta siis minä en osaa ajatella sitä erikseen faktantarkistuksena, koska faktojen pitäminen on niin olennainen osa tätä työtä, että en minä pysty erottamaan sitä. Niiden faktojen pitää olla kohdallaan.” H3

Vaikutti siltä, että parhaiten faktantarkistusta kuvasi toimittajille sana luonnollisuus. Osa ei pitänyt faktantarkistusta lainkaan haastavana, mutta osa kuitenkin piti sitä ainakin joskus työläänä. Luonnollisuuden tunne selittyy helposti sillä, että faktantarkistus on niin integroitu osa toimittajien työtä. Kaikki paitsi yksi olivat kuitenkin olleet myös osana jonkinlaista faktantarkistusprojektia esimerkiksi vaalien aikaan ja he kokivat tällaiset projektit vaikeiksi ja työläiksi.

Monet haastatellut toimittajat kuvailivat faktantarkistusta ”hiljaiseksi tiedoksi” sekä asiaksi, joka on ”takataskussa” tai ”selkärangassa”. Nämä summaavat hyvin toimittajien määritelmää faktantarkistuksesta. Vaikka siitä on jopa haastava puhua ja erottaa se

omaksi asiakseen, on faktojen tarkistaminen kuitenkin jotain minkä kaikki tuntevat ja tietävät miten tehdä. Kaikki toimittajat tuntuivat olevan varmoja siitä, että tietävät miten faktantarkistusta tehdään, vaikka siihen ei ole kirjoitettu mitään erityisiä sääntöjä ja kaikki kielsivät saavansa työpaikoiltaan mitään erikoisia ohjeita. Apuakin tarkistukseen saa lähinnä kollegoilta, jos apua joskus tarvitsee.

”En minä ole koskaan saanut keneltäkään toimeksiantajalta ohjeistusta, että miten pitäisi asioita tarkistaa. En kertaakaan. -- Joskus tulee kysymyksiä, että mihin tämä perustuu ja sitten annan sen lähteen. Mutta tosi harvoin niitäkään.”

H7

Vaikka toimittajat sanoivat, että faktantarkistukseen ei ole virallisia sääntöjä, oli heidän mainitsemisissaan faktantarkistuksen tavoissa löydettävissä yhteisiä teemoja ja tapoja. Suurin osa mainitsi lähteikseen viranomaiset ja heidän asiakirjansa. Tietoa etsitään ja varmistetaan asiantuntijoille soittamalla tai ihan vain internetin hakujen kautta. Myös kahden riippumattoman lähteen käyttö mainittiin muutaman kerran. Vaikka siis toimittajilla oli hieman vaikeaa kuvailla faktantarkistusta konkreettisesti, ei menetelmissä ollut kovin paljon eroja.

”Minä teen faktantarkistusta ihan vain kaivamalla, soittamalla, yhdistelemällä viranomaistietoa henkilölähteisiin ja kaikkiin muihin lähteisiin ja havaintoihin. Se on palapelin kokoamista.” H1

Haastavaksi osaksi jokapäiväistä faktantarkistuksessa moni toimittaja nimesi sen, miten päättää mitkä asiat jutussa lähdetään tarkistamaan ja mitä voi ottaa itsestäänselvytenä sekä kontekstin huomioimisen faktoissa. Osa sanoi tarkistavansa kaikki, mitä voi tulkita väittämiksi ja joita voi yleensäkin tarkistaa. Osa taas sanoi tarkistavansa kaiken jutun sisällä ja käyvänsä johdonmukaisesti koko jutun rivi riviltä läpi. Ilmeistä oli, että heillä on hyvin tiedossa se, mitä pitää tarkistaa ja mitä ei. Moni teki töitä poliitikkojen kanssa ja varsinkin heidän sanomisistaan piti pystyä erottamaan mikä on väite ja mikä on mielipide.

”Aina ei ole ihan yksinkertaista, että mikä on väite, johon puututaan. Ettei se ole retorinen keino tai mielipide, siinä on paljon erottelemista. Se ei ole mikään yksi lausahdus vaan se on kokonaisuus ja pitääkin antaa kontekstia missä se on esitetty.” H2

”Sekin milloin pitää lähteä tarkistamaan on vähän häilyvä asia. Journalistin ohjeessahan painotetaan sitä, että silloin kun on kyse kiistanalaisista asioista niin silloin se [tarkistaminen] tulee jo luonnostaankin.” H4

Faktantarkistus on työn punainen lanka

Toimittajat kertoivat, ettei faktantarkistukseen ole selviä sääntöjä vaan se kuuluu heidän työhönsä automaattisesti ja sen tekeminen on aina tilannekohtaista. Ainoa täysin vedenpitävä sääntö on, että se kuuluu tehdä hyvin ja tarkasti, välittäen totuudenmukaista tietoa lukijoille, joka mukailee esimerkiksi Amazeenin (2013, 1) määritelmää. Tämä ”muodottomuus” näkyy myös faktantarkistuksen aikaisempaa tutkimusta lukiessa: yhtä ja oikeaa määritelmää tai sabluunaa faktantarkistukselle ei ole tehty. Faktantarkistukseen ei olekaan laadittu tarkkoja sääntöjä toimituksien sisällä, vaan lähes kaikkien toimittajien mainitsemat Journalistin ohjeet¹⁵ puhuvat vain tietojen tarkistamisesta mahdollisimman hyvin sekä lähdekritiikistä. Helanderin (2015, 38) mielestä tämä johtuu siitä, että faktantarkistus on niin käytännön työssä opittavaa, ettei sitä ehkä osata sanallistaa ja tämä kävi myös ilmi haastatteluissa. Haastateltavien kertomukset sisäänrakennetusta prosessista, joka perustuu omaan harkintaan ja etiiikkaan onkin osuva, kun sitä vertaa annettuihin ohjeisiin. Ei ole ihme, ettei faktantarkistusta osata tarkalleen kuvata. Tämä ei kuitenkaan ole negatiivinen asia vaan kertoo siitä, että itsesääntely edelleen toimii journalismissa hyvin.

Toimittajat puhuivat myös siitä, kuinka joskus on vaikeaa määritellä se mitä jutussa pitää lähteä tarkistamaan. Kyse oli hyvinkin usein tilannekohtaisuudesta ja moni toimittajien tekemä valinta peilasi Mannisen (2017, 220-223) tutkimusta luottamuksen diskursseista. Ideologinen luottamus näkyi siinä, että moni toimittaja luotti aina

---

¹⁵ Journalistisen sanan neuvosto, https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ Luettu 27.10.2018

viranomaislähteisiin. Myös pragmaattis-kyyninen luottamus tuli esille eli mahdollisesti epäpätevään lähteeseen kuten kilpailijaan joudutaan luottamaan käytännön syistä. Lähteiden käyttökin vaikutti kuitenkin tulevan hyvin luonnostaan toimittajille.

4.2.2. Faktantarkistuksen kehitys

Toimittajilla oli melko yhteneväiset toiveet faktantarkistuksen kehityksen suhteen. Yksi vahva yhteinen halu oli yhteiset säännöt faktantarkistukseen toimituksille. Jokainen toimittaja vastasi myöntävästi kysymykseen, että pitäisikö faktantarkistukseen olla enemmän sääntöjä. Toki moni sanoi, että ei osaisi kertoa mitä ne säännöt voisivat olla ja kuinka erilaisissa toimituksissa niitä pystyttäisiin toteuttamaan. Tästä huolimatta yhteinen mielipide oli, että Journalistin ohjeiden lisäksi jotain tarkempaa ohjeistusta olisi kannattavaa antaa tai niistä olisi ainakin hyvä keskustella.

”— ihan että täytyy käydä tietyt vaiheet läpi. Tai että ne sanallistetaan jotenkin. — Toivoisin, että sellainen tulisi.” H2

”No siitä [yhteisistä säännöistä] olisi hyvä keskustella. Totta kai meillä on yhteiset säännöt niin kuin Julkisen sanan neuvoston määrittävät ohjeet hyvän journalistisen tavan suhteen. Joo se on varmaan ihan hyvä keskustella ainakin.” H5

Konkreettisimmista kehityskohteista muutama toimittaja toivoi, että erilaiset automaation, tekoälyn tai algoritmisen oppimisen kaltaiset tekniset mahdollisuudet kehittyisivät tulevaisuudessa, jotta ne helpottaisivat toimittajien työtä. Yksi toive mikä jokaisella toimittajalla oli, oli erillisten faktantarkistustiimien tai –projektien sisällyttäminen tavalla tai toisella jokapäiväiseen toimitukseen. Jokaisella toimittajalla oli jonkinlaista kokemusta erillisistä faktantarkistusprojekteista ja faktantarkistusorganisaatiot kuten Faktabaari olivat heille tuttuja. Kysyttäessä sopisivatko ne normaalin toimituksen ohelle, kaikki toivoivat joskus niin käyvän. Samaan hengenvetoon jokainen kuitenkin mainitsi, ettei usko tämän toteutuvan oikeasti resurssien takia. Kukaan ei uskonut, että ainakaan omalla mediatalolla olisi rahaa faktantarkistustiimien perustamiseen.

”En näe sitä [faktantarkistukseen erikoistuneet osastot toimituksissa] tällä hetkellä mitenkään mahdollisena. Se on todella hidasta ja koska se on hidasta niin se on todella kallista. -- Toivon toki sitä, haluaisin sitä.” H1

”Voisi se olla. Että miksei. -- Semmoinen vakavasti otettava faktantarkistusosasto, en minä näe olisiko siihen juurikaan Ylen, MTV:n ja Hesarin ulkopuolella resursseja yksinkertaisesti. Se on ihan realismia, että ei millään mediatalolla ole varaa irrottaa sitä parikymmentä tyyppiä syynäämään virtaa läpi.” H3

Yksi erityinen muutostoive oli siinä, miten faktantarkistukseen suhtauduttaisiin toimituksissa. Moni oli nimittäin sitä mieltä, että itse faktantarkistuksen pitäisi muuttua enemmän analyyttisemmäksi. Eräskin toimittaja toivoi, että varsinkin politiikan journalismissa päästäisiin eroon niin kutsutuista puhuvista päistä. Tällä tarkoitettiin sitä, että raflaavampaa retoriikkaa käyttävät henkilöt eivät saisi palstatilaa pelkästään kommenteillaan vaan heidän väitteensä myös tarkistettaisiin ja faktat esiteltäisiin jutussa kattavasti, jotta ihmiset voisivat muodostaa informoidun mielipiteen.

Osa toimittajista toivoi, että pelkkien väitteiden tai lausuntojen uutisoimisen sijaan uutissisältöjä pohjustettaisiin analyyttisemmin. Pelkkien väitteiden oikominen tai leimaaminen oikeaksi tai vääräksi ei enää riitä, koska keskustelukulttuuri on muuttunut viime vuosien aikana paljon, kun esimerkiksi vastakkainasettelu eri lähteiden välillä on kärjistynyt. Toimittajat sanoivat, että kaikki toimijat eivät enää edes välitä jäävänsä kiinni valheista vaan käyttävät niitä jopa aseina ja luottavat, että yleisö uskoo asioita, jotka tukevat heidän omia näkemyksiään. Siksi median pitäisi mustavalkoisen väärin-oikein -faktantarkistuksen sijaan toimia tulkitsijana sekä avata agendoja väitteiden takana.

”-- meidän mediana pitäisi miettiä miten me voisimme tulkita tätä ilmiötä jotenkin analyyttisemmin. -- Se kuulostaa vähän abstraktilta, mutta meidän pitäisi pyrkiä avaamaan sitä prosessia minkä kautta nämä

populistit pyrkivät tuottamaan tietoa. -- Se on semmoista ehkä vähän syvällisempää ja parempaa faktantarkistusta mihin meidän pitäisi mennä sen sijaan että kaikki alkaisivat rakentamaan oikein tai väärin –listoja.” H6

”Se [faktantarkistuksen] rooli korostuu siinä, miten tulkitsee niitä tapahtumia, analysoi niitä ja kertoo niistä merkityksistä. Tavallaan syyseuraus-suhteiden selittäminen ja tietynlaisena filttereinä tapahtumien ja mitä lukijat niistä ajattelee välillä.” H8

Mitä sitten vaadittaisiin faktantarkistuksen kehityksen turvaamiseksi? Suhtautuminen faktantarkistukseen on muuttunut ja se on ollut omiaan saamaan itse toimittajia keskittymään paremmin faktantarkistukseen. Usea sanoikin, että faktantarkistukseen ei saisi enää suhtautua itsestäänselvytenä, mutta monet olivat sitä mieltä, että kulttuurisen muutoksen pitää lähteä ylempää. Toimittajat toivoivat enemmän panostusta esimiehiltään ja mediatalojen pomoilta. Muutama toivoi esimerkiksi mahdollisuuksia kehittyä eli seminaareja tai muita tapoja oppia uutta. Koulutuksissa voisi saada mahdollisuuksia ajatella faktantarkistusta omana prosessinaan tai saada työkaluja omaan työhönsä, vaikka kukaan ei tietenkään halunnut, että faktantarkistusta erotettaisiin journalistisen työn prosessista. Myös faktantarkistuksen muuttuminen analyttisempään suuntaan vaatii näkemyksellisiä päätoimittajia.

”-- ainakin haluaisin, että toimittajat ja muutenkin mediataloissa nähdään se, että toimittajan työtä pitää kehittää sillä lailla, että panostetaan näiden tiedontarkistustaitojen kehittämiseen.” H2

”Kyllä se sieltä pomoportaasta lähtee, että sieltä tulisi esimerkki ja kannustus siihen asiaan.” H8

Toimittaja haluaa apua, kun journalismi muuttuu

Usko Journalistin ohjeisiin on ollut todella vahva (Pöyhtäri et al. 2016, 16), mutta silti kävi ilmi, että toimittajat toivoivat enemmän yhteisiä sääntöjä. Vaikka yhteisiä

kirjoitettuja sääntöjä koko ammattikunnalle ei ole Journalistin ohjeiden lisäksi luotu, olivat toimittajien nimeämät tavat faktantarkistuksen tekemiseen melko samanlaisia ja ne noudattivat hyvin mielestäni esimerkiksi Gravesin (2017, 524-528) ohjeistusta: väittämien valinta, lähteiden selvitys, asiantuntijoiden konsultointi sekä tietojen esittäminen läpinäkyvästi olivat esillä myös näissä haastatteluissa. Näin ollen yhteiset ohjeet ovat jossain määrin olemassa ja siksikin olikin hieman yllättävää, että yhteisiä kirjoitettuja sääntöjä kaivataan. Kuitenkin sekä omassani ja Juntusen (2009, 44) tutkimuksessa haastatellut eivät uskoneet, että täysin kiveen hakattuja sääntöjä on mahdollista luoda, joka on ymmärrettävää, mutta ilmeisesti nyt niille on tarvetta eli ne kannattaa ainakin yrittää luoda.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu, että toimittajat kokevat journalismin muuttuessa ja taloudelliset paineiden keskellä haastavaksi tuottaa laadukasta sisältöä nopeasti sekä toimia samalla aina journalismin etiikan mukaisesti (Pöyhtäri ym. 2016, 19 ja Heinonen 2010, 47). Siksi toimittajien toive yhteisistä säännöistä voi olla mielestäni sekä yhteen hiileen puhaltamista että turvaverkon luomista. Toimittajien aseman vahvistamiseksi kaikkien toimittajien kannattaa toimia yhdessä ja tähän yhteiset säännöt faktantarkistukseen voivat auttaa. Uskoisin, että samoista syistä esitettiin myös toive faktantarkistusosastoista toimituksissa, koska omat osastonsa faktojen tarkistukselle voivat tuoda työhön struktuuria sekä varmuutta. Samalla ohjeet voivat toimia perusteluina toiminnalle kritiikin takia sekä tapa varmistaa, ettei kukaan lipsu väärille teille. Tämä on kuitenkin vain arvelua, koska toimittajat pitävät faktantarkistusta edelleen työnsä ydinarvona (Pöyhtäri et al. 2016, 12) ja haastatteluissa toimittajat eivät pelänneet eettisen toiminnan tai faktantarkistuksen vähentymistä.

Hyvösen ja Hämärin vuoden 2018 (14) tutkimuksessa todettiin, että journalismissa kannattaisi panostaa vähemmän pelkästään virheellisten väittämien kumoamiseen, koska se ei ole enää kovin tehokasta ja tämä toive toistui omista haastatteluissani. Analyttisempi näkökanta faktantarkistukseen avaisi omastakin mielestäni uusia mahdollisuuksia taisteluun vale uutisia vastaan, joka pitäisi ottaa käyttöön mahdollisimman pian. Faktoista on tullut makuasioita, johon keskustelunomainen tapa lähestyä voisi tuoda vähemmän vastakkainasettelua. Jos uutisointi menee vain

huutamiseksi, silloin kovaäänisin saa kaiken huomion. Ihmiset tarvitsevat kuitenkin faktapohjaisia uutisia ja jotain mihin luottaa, jotta heidän on helpompi hahmottaa maailmaa (Pietilä 2017, 31). Toimittajat selvästi näkivät heillä itsellään olevan vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan, joka peilaa aikaisempia tutkimuksia toimittajien itsenäisyyden vähenemisestä (Jyrkiäinen 2008, 56). Esimiehet määrittävät yhä enemmän näkökulmat ja aiheet, joista kirjoitetaan (Nikunen 2011, 53). Siksi onkin ehkä juuri toimittajien mielestä esimiesten vastuu ottaa ohjat käsiin faktantarkistuksen muokkaamisessa. Mediatalojen päälliköiden kannattaisi ottaa analyttisempi katsaus faktantarkistukseen harkinnan alle, koska kuten moni haastateltavakin sanoi, on kilpailu kovaa ja perinteisen median kannattaa erottua muista tarjoajista sekä toisistaan. Luulisin, että uudet näkökulmat loisivat medioille myös etuja. Loppujen lopuksi faktat ovat iso syy, miksi mediaa kulutetaan ja luetaan (Leppäjärvi 2017, 84).

4.3. Faktantarkistuksesta ja ammattietiikasta

Vaikka faktantarkistus onkin toimittajille hyvin sisäänrakennettu toimi, ei se suinkaan ole näkymätöntä vaan äärimmäisen tärkeä tekijä. Faktantarkistuksen tärkeys painottui jokaisen haastattelun alkuhetkestä loppuun asti. Faktantarkistuksen merkityksestä ja isosta roolista kertoi myös se, miten journalismin muutoksiin suhtauduttiin. Vaikka jotkin muutokset saattavat olla hieman ärsyttäviä, ovat ne kuitenkin ”nettopositiivisia”, kuten yksi haastateltava sanoi. Faktantarkistus on edelleen selkeästi osa toimittajien ammattietiikkaa.

4.3.1. Faktantarkistuksen merkitys toimittajille

Kaikki toimittajat ottivat faktantarkistuksen todella vakavasti ja tosiaan. Moni sanoi, että ei heidän työllään olisi mitään merkitystä, jos faktoja ei tarkistettaisi ja ne eivät pitäisi paikkaansa. Faktantarkistus oli jokaiselle osa toimittajan ammatti-identiteettiä, josta ei voida tinkiä, vaikka maailma onkin muuttunut ja esimerkiksi kilpailua voi olla enemmän. Laadukas faktantarkistus on kaikille toimittajille päivänselvä asia, suorastaan itsestäänselvyys.

”Eihän minun työlläni ole mitään arvoa, jos faktat eivät pidä.” H3

Faktantarkistus liitettiin jokaisessa haastattelussa isoksi osaksi ammattietiikkaa. Muutama esimerkiksi sanoi, ettei sinänsä koe faktantarkistuksesta paineita, koska se on ammattieettinen asia eli faktojen on oltava oikein. Etiikka myös ohjailee faktantarkistusta, varsinkin kun faktantarkistukseen ei ole tehty tarkkoja sääntöjä.

”Tavallaan se [faktantarkistus] on toimittajan etiikan ydintä, se että pyrit antamaan asioista totuudenmukaisen kuvan ja siinä faktantarkistus on ytimessä.” H6

Myöskään korjauksien tai oikaisujen tekemistä ei koettu isoksi asiaksi, koska se kuuluu työhön ja se koetaan palvelukseksi lukijalle. Toki moni mainitsi, että pienien virheiden kuten esimerkiksi merkkivirheiden korjaaminen on joskus ärsyttävää, mutta niiden korjaaminen on kuitenkin nopeasti tehty. Virheiden korjaaminen on myös läpinäkyvyyden lisäämistä, joka on toimittajan työssä hyvin tärkeää.

”Ei kukaan halua sitä edit-tekstiä omaan tekstiinsä eli että jotain on korjattu, vaikka totta kai virheiden korjaaminen tuo läpinäkyvyyttä tai uskottavuutta. Tietysti virhe korjataan.” H1

Useampi toimittaja myös kritisoi faktantarkistuksen itsestäänselvyttä ja oli sitä mieltä, ettei tällainen suhtautuminen riitä. Oma tulkintani oli, että mitä intohimoisemmin haastateltava suhtautui faktantarkistukseen, sitä innokkaammin hän kritisoi faktantarkistuksen itsestäänselvyttä sekä toivoi sen ajattelemista omana prosessinaan.

”Sitä [faktantarkistusta] ehkä ajateltiin vaan osana sitä prosessia eli että totta kai faktat tarkistetaan itsestäänselvytenä.” H8

”Minä toivoisin tarkkuutta journalismiin ylipäätään. Se parantaa laatua ja uskottavuutta ja luotettavuutta ja mikäli perinteinen media haluaa selviytyä tässä nykyisessä kilpailutilanteessa niin silloin siihen kannattaisi panostaa.” H7

Kaiken kaikkiaan oli hyvin selvää, että faktantarkistus on edelleen äärimmäisen tärkeää toimittajille ja työn punainen lanka. Vaikka faktantarkistusta pidettiin itsestäänselvytenä, ei suhtautuminen ollut ylimielistä vaan oma työ otettiin faktojen osalta hyvin vakavasti.

4.3.2. Suhtautuminen journalismin kentän muutokseen

Vaikka voisi vaikuttaa siltä, että muutokset journalismin kentässä ovat olleet sellaisia, jotka vaikuttavat heidän työhönsä negatiivisesti, oli suurin osa toimittajista sitä mieltä, että on hyvinkin asia, että heitä haastetaan nykyään enemmän. Disinformaation leviäminen ja sitä vastaan taistelemine, sekä lisääntynyt kommentointi tuo työhön omat haasteensa, mutta kukaan toimittaja ei sanonut suoraan elävänsä mielestään jatkuvassa taistelussa tai kilpailussa. Moni oli sitä mieltä, että lisääntynyt tarkkuuden vaatimus on vain ja ainoastaan hyvä asia.

"-- kaikki mikä on tehnyt journalismista tarkempaa tai parempaa, on hyvästä." H1

"Jokainen ihminen voi tavallaan olla oman elämänsä sankari ja jakaa tietoa ja muuta vastaavaa. Ja sellaisessa maailmassa se on korostuneen tärkeää, että se aito perinteinen media tarkistaa kaiken mahdollisimman hyvin ja antaa luotettavaa tietoa." H8

Monet ajattelivat myös, että on yleisestikin hyvä, että toimittajat ja mediat yleensä joutuvat pohtimaan omia valintojaan ja työtään. Uutisointia pitäisikin tehdä tasapuolisesti, ottaen huomioon erilaiset kannat ja tuoda kaikki puolet esille, vaikka ne eivät edustaisikaan omia näkemyksiä. Uudenlainen tilanne on pakottanut perinteistä mediaa olemaan enemmän läpinäkyvä.

”Mutta siltikin näen, että se on enimmiltään ollut hyvä se ilmiö on noussut esiin. Koska se on nähdäkseni nostanut toimituskuplan omaa itsekritiikin tasoa.” H5

”Mutta on se ihan hyvä asia joo, koska se tarkoittaa juuri sitä, että media joutuu avaamaan enemmän journalistisia päätöksiään ja harjoittamaan itsereflektiota.” H6

Uudenlainen mediamaisema on antanut perinteiselle medialle faktoineen myös mahdollisuuden erottua. Toimittajat totesivat, että loppujen lopuksi kuitenkin vain pieni osa yleisöstä kuluttaa niin sanottujen valemedioiden sisältöjä ja ihmisillä on kuitenkin kiinnostusta ja tarvetta myös faktoille. Faktantarkistuksen nouseminen aiheena pinnalle voi myös puhutella lukijoita olemaan myös itse tarkempi, mutta myös vaatimaan parempaa sisältöä.

”No se on minun mielestäni hyvä asia, koska sitten on mahdollisuus erottua niillä, jotka tekevät työnsä hyvin ja on suorasekäisiä.” H2

Kaiken kaikkiaan toimittajien suhtautuminen faktantarkistuksen kentän muutoksiin on positiivista. Vaikka disinformaation, kiireen ja sosiaalisen median takia he joutuvat lisäämään yhden haastatellun sanojen mukaan ”yhden kierroksen lisää” ei sitä nähdä haasteena, koska tärkeintä on kuitenkin palvella lukijoita ja tehdä työnsä mahdollisimman hyvin. Kuten missä tahansa työssä, on omaa panostaan ja asenteitaan syytä tarkastella joskus kriittisesti.

Korkea, mutta notkeampi etiikka

Faktantarkistus on edelleen toimittajille työn tärkeimpiä osuuksia. Faktojen tärkeys on ollut läsnä journalistien työssä aina ja siitä kertovat monet tutkimukset. Schudson (1978, 121) kirjoittaa, että objektiivisuus tuli erittäin tärkeäksi journalismissa ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Karilaisen (2008, 74) mukaan vuonna 1995 yleisin journalistinen periaate oli tietojen totuudellisuus sekä virheiden korjaaminen. Pöyhtärin

ja kumppanien (2016, 12) tutkimuksessa todettiin, että totuudellisten tietojen uutisoiminen on tärkein osa toimittajien työtä. Faktantarkistuksen merkityksen puolesta siis tuskin kannattaa pelätä, koska se vaikuttaa hyvin pysyvältä arvolta.

Toimittajien painotus faktantarkistuksen tärkeydestä kertoo mielestäni erittäin paljon siitä, kuinka korkealla ammattietiikka on edelleen toimittajien keskuudessa. Etiikka ja faktantarkistus yhdistettiin suoraan toisiinsa haastatteluissa. Etiikka tietysti on ollut aina iso osa toimittajien ammattia, samoin kuten faktantarkistus on ollut osa sitä. Etiikka on yksi Deuzen (2005, 455-458) nimeämien journalismin kulmakivistä ja eettistä toimintaa sivutaan Journalistin ohjeissa lähes jatkuvasti. Myös viime vuosien muiden tutkimusten mukaan etiikka ja esimerkiksi sitä tukeva objektiivisuus ovat edelleen voimissaan modernissa journalismissa. (Pöyhtäri ym. 2016, 15-16 ja Koljonen 2013, 220).

Ehkäpä vielä enemmän etiikan voimasta kertoo toimittajien suhtautuminen journalismin muutoksiin. Kuten aikaisemmassa kappaleessa todettiin, on journalismia haastaneet esimerkiksi yleisön mahdollisuus kommentoida ja osallistua. Näin ollen toimittajat ovat enemmän paljaita kritiikille kuin ennen. Tästä huolimatta arviointia ei pelätä vaan se otetaan reilusti vastaan, koska tärkeintä on tehdä työnsä mahdollisimman hyvin ja palvella lukijoita. Toimittajia siis kuuluukin haastaa ja peräänkuuluttaa parannuskeinoja, koska lukijoilla on oikeus saada laadukasta ja monipuolista journalismia. Esimerkiksi läpinäkyvyys toimii uskottavuuden merkinä myös ulospäin ja siksi siihen on hyvä kiinnittää paljon huomiota (Juntunen 2017, 45). Haastatteluissa oli selvää, etteivät toimittajat ole kovin huolissaan muutoksista vaan olivat itsekkin tietoisia siitä, että omien arvojen ja toimintatapojen kriittinen pohdinta ei ole pahasta vaan palvelee suurempaa hyvää heidänkin kannaltaan. Vaikka journalismin murros vaikuttaisikin toimittajiin, eettisistä periaatteista ei saa tinkiä, eikä se vaikuttanut olevan ongelma (Juntunen 2017, 58-60).

Pöyhtäri ja kumppanien (2016, 13) tutkimuksessa puhuttiin siitä, kuinka toimittajien työssä uudet ja vanhat etiikan normit joutuvat lomittumaan keskenään nyt kun journalismin kenttä on muuttunut. Haastatteluissa toimittajat sivusivat hieman tätä aihetta. Esimerkiksi sosiaalinen media on tuonut yleisön hyvälläkin tavalla lähelle

mediaa ja tehnyt palautteenannosta demokraattisempaa, mutta samalla toimittajat joutuvat kestävänsä enemmän vihapuhetta ja taistelemaan enemmän valeuutisoinnin leviämistä vastaan puhumattakaan online-aikakauden kiireestä. Eettiset ohjeet ovat joutuneet koetukselle ja väljenneet tai notkistuneet entisestään (Koljonen 2013, 137). Näin on todennut myös Heinonen (2010, 47), jonka mukaan eettiset säännöt eivät ole päivittyneet vielä nykyajalle. Haastatteluissa kuitenkin korostettiin sitä, kuinka joka tapauksessa eettisyydestä on aina pidettävä kiinni.

Haastatteluissa ei keskusteltu eettisten ohjeiden tarkentamisesta, mutta on ehkäpä syytä pohtia, olisiko se tarpeellista samaan tapaan kuin toimittajat näkivät faktantarkistuksen säännöistä keskustelemisen. Heinosen (2010, 47) mukaan nimittäin juuri nämä journalismin muutokset ovat haasteita journalismin etiikalle. Suhtautuminen tarkempiin eettisiin sääntöihin on vaihdellut aikaisemmassa tutkimuksessa. Aikaisemmin toimittajat ovat pitäneet Journalistin ohjeita tarpeeksi tarkkoina ohjeina ainakin eettiseen toimintaan (Juntunen 2012, 56). Samalla esimerkiksi Juntusen (2009, 44) tutkimuksessa suhtauduttiin varovaisen myötämielisesti uutistalojen omien eettisten ohjeiden täsmennyksiin. Eettisten ohjeiden päivitys ja yhteinen läpikäynti voisi kuitenkin auttaa toimittajia työssä, koska vaikka täysin suoria vastauksia ei olisi, tarvitaan eettisiä sääntöjä edelleen esimerkiksi huomaamaan haasteet (Nordenstreng & Lehtonen 2002, 266).

Vuonna 2008 journalistien usko ammattieettisten sääntöjen noudattamiseen oli vähenemässä (Jyrkiäinen 2008, 50). Tämä ei vaikuta kuitenkaan tapahtuneen haastatteluiden perusteella. Syy tähän voi olla, että toisin kuin vuonna 2008, nyt digitaalisuus, sosiaalinen media ja portinvartijuuden muutos ovat tutumpia asioita ja niitä on varmasti opittu paitsi käsittelemään myös hyödyntämään. Maailma muuttuu ja on vain luonnollista, että journalismi muotoutuu uudelleen sen mukana. Myös kansan luottamus mediaan ja uutisiin on edelleen korkealla eli kuluttajatkaan eivät pelkää etiikan horjumista, ja se on ainakin osittain toimittajien objektiivisuuden ansioita

(Reuters Institute Digital News Report 2018, 76)¹⁶. Picardin (2015, 5) tutkimuksen mukaan itse toimittajat eivät ole huolissaan ammatistaan. Juntunen (2017, 55) totesi, että eettisyys voi olla positiivinen myös erottautumiskeino ja samaa mieltä olivat haastateltavat tässä tutkielmassa. Etiikka on ehkä siis notkistunut, mutta huonontunut se ei ole.

---

¹⁶ Reuters Institute for the Study of Journalism, Nic Newman, Richard Fletcher, Antonis Kalogeropoulos, David A. L. Levy & Rasmus Kleis Nielsen
<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf> Luettu 25.1.2019

5. Johtopäätökset

Tarkoitukseni tässä pro gradu -tutkielmassa oli kartoittaa faktantarkistuksen merkitystä journalismissa sekä tarkastella miten journalistisen alan muutokset ovat vaikuttaneet faktantarkistukseen. Tässä viimeisessä luvussa käyn läpi analyysini tulokset näiden tutkimuskysymysten valossa.

Kolme tekijää ovat tehneet faktantarkistuksesta ilmiön

Journalismi on kokenut suuria muutoksia viime vuosina, kun teknologia on kehittynyt, taloudelliset mahdollisuudet muuttuneet ja käsissämme on yhä enemmän erilaisia mielipiteitä ja faktoja (Pöyhtäri ym. 2016, 8). Alalla puhutaankin usein median murroksesta (Bquain 2015). Olikin oletettavaa, että jotkin journalismin muutokset ovat vaikuttaneet myös journalismin faktantarkistukseen. Haastateltujen toimittajien mielestä kolme suurinta tekijää muutoksessa olivat resurssit, sosiaalinen media, digitalisaatio ja portinvartijuuden muutos sekä valeuutiset ja disinformaatio.

Resurssien eli ajan ja rahan vähenemisen vaikutuksia on painotettu paljonkin aikaisemmassa tutkimuksessa faktantarkistuksesta (Lewis ym. 2008, 47), mutta omassa tutkimuksessani ne nousivat esille yllättävän vähän. Moni haastateltava puhui vähemmästä ajasta kirjoittaa, mutta toisaalta toimittajilla on ollut kiire aina eikä se saisi vaikuttaa faktantarkistukseen. Vaikuttikin siltä, että kiireellä on merkityksensä, mutta se ei ole ensinnäkään uusi asia ja sen vaikutus näkyy varsinkin faktantarkistuksessa välillisesti. Vaikka kaikki toimittajat eivät korostaneet kiirettä tai resurssien puutetta päivittäisessä työssä, puhuessaan toiveistaan faktantarkistuksen suhteen resurssien puute tuli esille. Kaikki haastateltavat nimittäin toivoivat omaan organisaatioonsa omaa faktantarkistusosastoa, mutta eivät nähneet sitä mahdollisena juurikin resurssien takia. Resurssien väheneminen ei siis välttämättä ole muutos, mutta vaikuttaja se on.

Teknologinen kehitys, internetin luomat mahdollisuudet ja erityisesti sosiaalinen media olivat taas tekijöitä, jotka jokainen mainitsi välittömästi. Tämä ei tullut yllätyksenä, koska samojen edellä mainittujen teemojen sanotaan olevan isoimmat tekijät, jotka ovat vaikuttaneet journalismiin viime vuosina (Picard 2015, 1). Erityisesti sosiaalisen

median kautta kuluttajien on helpompi antaa toimittajille palautetta välittömästi, huomauttaa faktantarkistuksen virheistä sekä levittää tietoa eteenpäin ja vastaanottaa sitä. Tässä kehityksessä toimittajat löysivät hyviä ja huonoja puolia. Kuluttajien osallistuminen nähtiin positiivisena kehityksenä, mutta ongelmaksi se muodostuu, jos sillä pyritään tahallaan vaikeuttaa toimittajien työtä vihapuheen tai tiettyjen agendojen edistämiseksi.

Valepuheen ja disinformaation merkitys faktantarkistukseen ja journalistien työhön kulkee hyvin käsi kädessä sosiaalisen median kanssa, koska juurikin sosiaalisen median kautta valeutiset ovat nousseet uuteen kukoistukseen (Waisbord 2018, 1867). Pelkkien valeutisten lisäksi toimittajat kertoivat mielestään uudenlaisen koventuneen poliittisen polarisaation, informaatioyhteiskunnan ja näiden kautta faktoista välittämättömän retoriikan synnyn vaikuttaneet siihen miksi disinformaatio elää nyt paremmin kuin aikoihin. Kuten muutamassa muussakaan tutkimuksessa (Beckett 2017), toimittajat eivät kuitenkaan nähneet tilannetta ainakaan Suomessa toivottomana ja perinteisellä medialla on edelleen hyvä mahdollisuus erottautua vain edukseen, koska tarvetta informatiivisille uutisille edelleen on, nyt ja tulevaisuudessa.

Haastateltujen toimittajien mielestä näiden muutoksien takia faktantarkistus on noussut ilmiöksi. Faktantarkistuksesta on alettu puhumaan enemmän ja se on muuttunut omaksi trendikseen viime vuosina. Faktantarkistus erityisenä teemana on noussut pinnalle Yhdysvaltojen vanavedessä ja paitsi, että siitä on keskusteltu toimittajien mukaan enemmän toimituksissa, on se tuonut myös Suomeen erityiset faktantarkistusorganisaatiot ja -projektit vaalien ajaksi. Faktantarkistus on nyt kaikkien huulilla, eikä se ole välttämättä huono asia, koska totuudenmukaisuutta tulee aina korostaa ja yhden haastateltavan sanojen mukaan eihän journalismilla olisi mitään väliä ilman faktoja.

Faktantarkistus on toimittajille edelleen osa ammattietiikkaa

Faktantarkistus on ehkä kokenut hieman muutoksia viime vuosien aikana, mutta sen merkitys ei. Faktantarkistus on ollut iso osa journalismia aina ja sen hälyntymistä ei selkeästi tarvitse pelätä. Heti ensimmäiseksi haastatteluissa, oli hyvin selvää, että

faktantarkistus on toimittajille äärimmäisen tärkeä osa heidän työtään ja kunnia-asia. Faktantarkistus on olennainen osa toimitustyötä ja niin sisäänrakennettu, että moni näki haastavaksi jopa asiasta puhumisen, koska he eivät osanneet erottaa sitä omaksi prosessikseen. Faktantarkistukseen ei ole kiveen hakattuja sääntöjä vaan prosessi vaihtelee työn ja tilanteen mukaan. Ainoa asia mikä on kaikille yhtä selkeää, on sen tärkeys ja että se pitää aina tehdä kiireestä tai paineesta huolimatta mahdollisimman hyvin. Faktantarkistus on kuin toimittajan työn suola, joka muistetaan aina lisätä soppaan sitä juurikaan ajattelematta.

Faktantarkistus on edelleen toimittajille hyvin tärkeää, koska toimittajien ammattietiikka, johon laadukas faktojen tarkistaminen kuuluu, voi ja elää edelleen hyvin. Monet aikaisemmatkin tutkimukset ovat todenneet toimittajien ammattietiikan ja esimerkiksi tietojen todenperäisyyden olevan toimittajien työn tärkeimpiä arvoja (Koljonen 2013, 220). Tämä asia ei ole siis muuttumassa edelleenkään, eivätkä itse toimittajatkaan olleet huolissaan objektiivisuuden ja etiikan arvojen laskusta, vaikka journalismin maailma onkin muuttunut.

Mielestäni toimittajien ammattietiikan vahvuudesta kertoo myös se, miten he suhtautuivat journalismin kentän muutoksiin, jotka ovat myös vaikuttaneet faktantarkistukseen. Ei faktantarkistusta olla tehty aikaisemminkaan huonommin, mutta siihen kohdistunut uudenlainen huomio on hyvä asia. Kasvanut palautteen määrä sekä toimittajien lisääntynyt haastaminen nähtiin lähtökohtaisesti positiivisena asiana, koska kaikki mikä tekee journalismista parempaa ja tarkempaa on vain hyvästä, kunhan kritiikki ei yllä vihapuheeksi. Toimittajat ovat siis aina valmiita ottamaan palautetta vastaan ja tietävät etteivät he voi tehdä työtään norsunluutorneista. Toimittajat eivät tunteneet myöskään kilpailevansa esimerkiksi vaihtoehtomedioiden kanssa vaan näkivät faktapohjaiselle journalismille olevan aina markkina.

Omalla tavallaan faktantarkistuksen tärkeydestä ja korkeasta etiikasta kertoi myös se, että vaikka faktantarkistus on edelleen toimittajille tavallaan itsestäänselvyys, ovat he valmiita myös kehittämään sitä. Kuten mainittua, toimittajien mukaan faktantarkistukselle ei ole kirjoitettu kaiken kestäviä sääntöjä, mutta moni oli sitä mieltä,

että nyt kun muutoksia on tapahtunut journalismin kentällä, olisi yhteisistä säännöistä ainakin syytä keskustella. Yhteiset säännöt sekä kuten toimittajien toivomat toimituskohtaiset faktantarkistusosastot voisivat auttaa journalisteja pitämään yhtä erityisesti nyt kun valemediat keräävät yhä enemmän huomiota. Tämä vaatisi kuitenkin panostusta myös mediatalojen johdolta.

Toive ja samalla teema, minkä itse näin erityisen kiinnostavana oli se, miten toimittajat toivoivat itse faktantarkistuksen näkökulmien kehittyvän. Muutama toimittaja toivoi, että faktantarkistusta ei enää tehtäisi liian mustavalkoisesti vääriä ja oikeita väittämiä hokien vaan journalismissa pitäisi keskittyä myös näiden väittämien avaamiseen. Toimittajat puhuivat siitä, kuinka maailmassa vallitsee nykyään uudenlainen retoriikka, jossa värikkäitä kommentteja lauotaan vähät välittäen faktoista. Raflaavat viestit saavat palstatilaa ja ne vetoavat hyvin tunteisiin sekä arvoihin, jolloin todellisuus unohtuu helposti pois. Sen lisäksi ne leviävät sosiaalisen median kautta nopeasti ja kauas. Faktoista on nykyään tullut mielipideasioita, jolloin ei pelkkien virheiden huomioiminen riitä. Siksi haastateltavat toivoivat, että voisivat tehdä enemmän analyyttisempää faktantarkistusta, jossa avattaisiin väitteiden taustat ja agendat niiden takana. Se todennäköisesti olisi tehokkaampaa kuin perinteinen faktantarkistus. Laadukas ja kestävästi tehty faktantarkistus on ehdottomasti medialle kilpailuetu, johon kannattaa ehdottomasti panostaa.

Tämä uudenlainen puhetapa on omasta mielestäni todellinen uhka, ja onhan sen vaikutuksia nähtävissä jo esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian vaaleissa (Eckberg et al. 2017, 149). Juuri siksi analyyttinen faktantarkistus palvelisi myös kansaa. Toimittajat puhuivat siitä, kuinka ongelma esimerkiksi valeuutisten kanssa ei ole Suomessa vielä niin iso kuin muualla, koska poliittinen ja journalistinen kenttämme ei ole yhtä polarisoitunut. Itse näkisin, että tästä kannattaisi myös pitää huolta. Keskustelempi ja analyyttisempi faktantarkistus ja tietysti koko journalismi voi estää yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja poliittisten railojen syventymistä erityisesti meillä Suomessa, jossa luottamus mediaan on korkealla ja jossa luetaan uutisia edelleen

paljon¹⁷. Jotta tämä onnistuisi, täytyy meidän kuluttajienkin vaatia ja vaalia laatujournalismia.

Vain muutama haastateltu toimittaja mainitsi algoritmien käytön ja vaikutuksen faktantarkistukseen, joten sitä ei käsitelty tässä pro gradu -tutkielmassa. Algoritmien merkitys on kasvamassa huomattavasti, koska lähes kaikki meistä saavat faktansa ja uutisensa eteensä internetin kautta. Faktantarkistuksessa voi aina kehittyä ja keksiä uusia keinoja – esimerkiksi Julkisen sanan neuvosto teki vuonna 2018 tiedotusvälineiden käyttöön Vastuullisen journalismin merkin, joka annetaan tiedotusvälineille, jotka ovat sitoutuneet noudattamaan Journalistin ohjeita¹⁸. Mutta mitä jos näemme vain yhdenlaisia faktoja ja uutisia? Algoritmien on väitetty luovan kuplia, joissa todellisten faktojen puolesta on vielä vaikeampi taistella (Vihma et al. 2018, 29-30). Tulevissa tutkimuksissa voitaisiin pohtia paitsi sitä, miten algoritmeja voidaan hyödyntää faktantarkistuksessa, mutta myös mitä haasteita ne luovat siihen, kun mediamaisemamme on jo teknologisesti valikoitua.

---

¹⁷ Media Audit Finland, <http://mediaauditfinland.fi/92-suomalaisista-lukee-viikoittain-sanoma-tai-aikakauslehtia-painettu-lehti-edelleen-digitaalista-suositumpi-erityisesti-aikakauslehtien-lukemistapana/> Luettu 31.1.2019

¹⁸ Vastuullista journalismia, <https://vastuullistajournalismia.fi/merkki/> Luettu 9.3.2019

Lähteet

- Alastalo, M., Åkerman, M. & Vaittinen, T. (2017). Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Aho, A-L., Hyvärinen, M., Nikander P. & Ruusuvoori J. Tutkimushaastattelun Käsikirja. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0 (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino 2011.
- Amazeen, M. (2013). Making a difference?: A critical assessment of fact-checking in 2012. New America Foundation, research paper.
- Amazeen M., Thorson E., Muddiman A. ym. (2016). Correcting political and consumer misperceptions: The effectiveness and effects of rating scale versus contextual correction formats. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 95(1) 28–48
- Beckett, C. (2017). 'Fake news': the best thing that's happened to journalism. *POLIS: Journalism and Society at the LSE*.
- Brinkmann, S. (2013). *Qualitative Interviewing*. Oxford: Oxford University Press.
- Burkhardt J.M. (2017). Combating fake news in the digital age. *Libr Technol Rep*, 53(8), 5-33.
- Bquain, S. (2015). Hyvä, paha median murros – Kehysanalyysi murrospuheesta Journalisti-lehdessä vuosina 2012-2014. Pro gradu -tutkielma. Tiedostusoppi. Tampereen yliopisto.
- Castells, M. (2000). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Deuze, M. (2005) What is journalism. *Journalism*, 6:4, s. 442-464.
- Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis. A user-friendly guide for social scientists*. Lontoo: Routledge.
- Domingo, D., Quandt, T., Heinonen A., Paulussen S., Singer, J. B. & Vujnovic, M. (2008). Participatory Journalism Practices in the Media and Beyond. *Journalism Practice* 2(3), 326–341.
- Eckberg, D. A., Densley, J., & Dexter, K. (2018). When Legend Becomes Fact, Tweet the Legend: Information and Misinformation in the Age of Social Media. *Journal of Behavioral & Social Sciences*, 5(3), 148–156.
- Eskola, J., Lähti, J. & Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu – Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Valli, R. (2018). Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (5., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Gillham, Bill. (2005). Research interviewing: The range of techniques. Maidenhead: Open University Press.

Graves, L. (2017). Anatomy of a fact check: Objective practice and the contested epistemology of fact checking. *Communication, Culture & Critique* 10(3), 518–537.

Groshek, J., & Tandoc, E. (2017). The affordance effect: Gatekeeping and (non)reciprocal journalism on Twitter. *Computers in Human Behavior*, 66, 201–210.

Haasio, A., Ojaranta, A. & Mattila, M. (2017). Valheen lähteillä: valemedian lähteistö ja sen luotettavuus. *Media & viestintä* 40 (3–4), 100–121.

Haavisto, M. (2007). Iltapäivälehtien kahdenkeskinen kilpailu – Miten kilpailutilanne vaikuttaa toimittajan arkeen. Pro gradu -tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin Yliopisto.

Heinonen, A. (2010). Old ethics in new media? *Ethical Space: The International Journal of Communication Ethics*. 7 (1), 47-50.

Helander, P. (2015). Faktat kuntoon – tiedonhankinta journalistin työn ytimessä. Opinnäytetyö. Journalismin koulutusohjelma. Haaga-Helia.

Helenius, R. & Orjala, H. (2017). Fakta vai fiktiota – käyttäjän valinta. Julkaisussa Tietoasiantuntija, 32:4, s. 10-11.

Helle, M. (2009). Journalistisen työn muutos. Teoksessa Väliverronen (2009) Journalismi murroksessa. Gaudeamus. Helsinki.

Himma-Kadakas M. (2017). Alternative facts and fake news entering journalistic content production cycle. *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal*. 9(2), 25-41.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun Teoria Ja Käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 2008.

Hujanen, J. (2014). Toimittajien rajankäyntejä ammattilaisista ja amatööreistä journalismin tuotannossa. *Media & Viestintä*, 37(3), 38-55.

Hyvönen A-E., & Hämäri, S. (2018) Faktantarkistus Suomessa: Oppeja vuoden 2018 presidentinvaaleista. Faktabaari.

Jenkins, H. (2006). Convergence culture: Where old and new media collide. New York: New York University Press.

Juntunen, L. (2009). Journalistinen etiikka kriisissä: Kiireen ja kilpailun haasteet toimittajien ammatilliselle itsekurille. *Media & Viestintä*, 32(2), 31–47.

Juntunen, L. (2011). Leikkaa–liimaa-journalismia? Tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä. [Helsinki]: Helsingin yliopisto, Viestinnän tutkimuskeskus CRC.

Juntunen, L. (2017). Kulttuurien törmäys? Journalismin etiikka sosiaalisen median aikakaudella. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto.

Jyrkiäinen, J. (2008). Journalistit muuttuvassa mediassa. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja sarja B50.

Kantola, A. (2011). Notkean journalismin nousu. Teoksessa Kantola, A. (toim.) (2011). Hetken hallitsijat – julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Gaudeamus. Helsinki.

Karilainen, J. (2008). Euroopan maiden toimittajien eettiset ohjeet – ohjeiden vertaileva sisällönanalyysi sekä muutokset vuosina 1995–2007. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.

Khaldarova, I. & Pantti, M. (2016). Fake News: The narrative battle over the Ukrainian conflict. *Journalism Practice*, 10(7), 891-901

Koljonen, K. (2013). Kriisi journalismissa. Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitas Tamperensis 1842.

Leinonen, M., Otonkorpi-Lehtoranta, K. & Heiskanen, T. (2017). Kyselyhaastattelu. Teoksessa Aho, Anna Liisa, Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, ja Johanna Ruusuvoori. Tutkimushaastattelun Käsikirja. Tampere: Vastapaino, 2017.

Leppäjärvi, A. (2017). Faktantarkistuksen opetuksessa kaiken perusta on kontekstin taju. *Media ja viestintä*, 40(3-4), 83-86.

Lewis, J. & Williams, A. & Franklin, B., Thomas, J. & Mosdell, N. (2008). The Quality and Independence of British Journalism. Tracking the changes over 20 years. Journalism & public trust project. Cardiff University: Cardiff.

Manninen, V. E. (2017). Sourcing practices in online journalism: an ethnographic study of the formation of trust in and the use of journalistic sources. *Journal of Media Practice*, 18(2/3), 212-228.

Marshall JP. (2017). Disinformation society, communication and cosmopolitan democracy. *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal*, 9(2), 1-24.

Matikainen, J. (2009). Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto.

- Matikainen, J. & Villi, M. (2013). Mobiilit mediasisällöt. Sisältöjen tuottaminen, jakelu ja kulutus sosiaalisessa mediassa. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto.
- Metsämuuronen, J. (2011). Laadullisen tutkimuksen käsikirja (E-kirjan 1. painos.). Helsinki: International Methelp.
- Mäntylä, J. (2004). Journalistin etiikka. Gaudeamus. Helsinki.
- Nieminen, S., Raiskila, M. & Wiberg, M. (2017). Faktat politiikassa. Kunnallisanalan kehittämissäätö. Juvenes Print. Tampere.
- Nikunen, K. (2011). Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismintutkimusyksikkö (tutkimusraportti).
- Nordenstreng, K. & Lehtonen, J. (2002 [1998]). Hyvän ja pahan kierrätystä: Viestinnän etiikan perusteita. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.) Viestinnän jäljillä: Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Helsinki: WSOY, 253–272.
- Picard, R. G. (2015). Journalists' Perceptions of the Future of Journalistic Work. Reuters Institute for the Study of Journalism. University of Oxford.
- Pietilä, A-P. (2018). Uutismedian uudet polut 2018 -raportti. Media-alan tutkimussäätiö.
- Pöyhtäri R., Väliaverron E., Ahva L. (2016). Suomalaisen journalistin itseymmärrys muutosten keskellä. *Media ja viestintä*, 39(1), 1-23.
- Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Aho, Anna Liisa, Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, ja Johanna Ruusuvuori. Tutkimushaastattelun Käsikirja. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Schudson, M. (1978). *ws: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books.
- Shoemaker, P. & Reese, S. (1996). *Mediating the Message – Theories of influences on mass media content*. Longman. New York.
- Tandoc Jr, E.D., Wei Lim, Z. & Ling R. (2018). Defining "Fake News". *Digital Journalism*, 6(2), 137-153.
- Tuchmann, G. (1972). Objectivity as a strategic ritual: an examination of newsmen's notions of objectivity. *The American Journal of Sociology* 77(4), 660-679.
- Vihma, A., Hartikainen, J. Ikäheimo H-P. & Seuri, O. (2018) Totuuden jälkeen. Teos. Helsinki.

Välvirronen, E. (2009). Journalismi kriisissä? Teoksessa Välvirronen (2009) Journalismi murroksessa. Gaudeamus. Helsinki.

Waisbord, S. (2018). Truth is What Happens to News. *Journalism Studies*, 19(13), 1866-1878.

Wardle, C. & Derakhsan H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe report DGI (2017) 09. Strasbourg.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Taustoittavat kysymykset

- Ammattinimike?
- Toimitus, jossa töissä?
- Kuinka kauan ollut alalla?

Haastattelukysymykset

- Mitä tarkoittaa sinulle faktantarkistus?
  - Minkälainen rooli faktantarkistuksella on työssäsi?
  - Miten koet faktantarkistuksen? Tärkeää, tyhmää, helppoa, haastavaa?
- Miten teet faktantarkistusta?
  - Ovatko nämä itse luomiasi sääntöjä vai organisaatiosi/esimiehesi luomia sääntöjä?
  - Minkälaista apua saat faktantarkistukseen?
  - Kuinka paljon aikaa käytät faktantarkistukseen?
  - Miten määrittelet, mitä pitää tarkistaa?
  - Pitäisikö olla yhteisiä sääntöjä tai tapoja, jota kaikki noudattaisivat?
- Onko faktantarkistus muuttunut?
  - Konkreettiset muutokset?
  - Suhtautuminen?
- Miten faktantarkistuksen muuttuminen näkyy?
  - Sinun työssäsi?
  - Alalla yleisesti?
- Miksi faktantarkistus on muuttunut?
  - Kiire?
  - Talous? Resurssit?
  - Tekijöiden murros?
  - Luottamus?
  - Valeuutiset?
- Mikä on faktantarkistuksen tulevaisuus?
  - Mihin toivoisit faktantarkistuksen kehittyvän?
  - Erityiset faktantarkistukset toimituksessa?
  - Onko faktoilla vielä tulevaisuudessa väliä?